

SVENSK NUMISMATISK TIDSKRIFT

SEPTEMBER 5 • 2007

Johan III:s revalska feringar

Ryskt mynt i Västerbotten 1809

Klotet — ett ölkafé vid Södermalmstorg

Strömbadet i Stockholm

Pris 20 kr

SVENSK NUMISMATISK TIDSKRIFT

presenteras även på Svenska Numismatiska Föreningens och Kungl. Myntkabinettets hemsidor i www.numismatik.se respektive www.myntkabinettet.se. På nätet kan man läsa SNT i lågupplöst pdf-format. Den tryckta tidskriften ges ut den andra veckan i februari – maj, september – december.

Målsättningen är förstås att nå en större läsekrets. Den utvidgade spridningen av såväl artiklar som annonser till allmänheten kan leda till att fler intresserar sig för ämnet och till nya medlemmar i föreningen. Att annonsera bör också bli attraktivare. Annonserpriserna ser ut som följer.

1/12 sida (47 x 50 mm)	250 kr
1/8 sida (72 x 47 mm)	350 kr
1/6 sida (47 x 105 mm)	400 kr
1/4 sida (72 x 105 mm)	600 kr
1/2 sida (151 x 105 mm)	1.200 kr
1/1 sida (151 x 214 mm)	2.000 kr
2:a + 3:e omslagssidan 1/1 sida	2.500 kr
4:e omslagssidan 1/1 sida	3.000 kr
4:e omslagssidan 1/1 i färg	5.000 kr
4:e omslagssidan 1/2 sida	2.000 kr

Annonser på årsbasis får 20% rabatt. För annonsering kontakta Carin Hirsch Lundborg på föreningens kansli, e-post carin@numismatik.se. Allt material måste vara kansliet tillhanda senast den 1:a i månaden före utgivning. Enskilda SNF-medlemmar erbjuds gratis annons att köpa, sälja eller byta samlarobjekt med högst tre rader. Kontakta mgl@myntkabinettet.se. *Annonser som inte är förenliga med SNF:s, FIDEM:s och AINP:s etik avböjs.*

Innehåll SNT 5 • 2007

Sid

Artiklar och notiser

Johan III:s revalska ferdingar samt ferdingen som inte såldes (1)	104
Ryskt mynt kom i omlopp i Västerbotten 1809	110
Numismatiskt seminarium på Kungl. Myntkabinettet	113
Berättelsen om Klotet, ett ölkafé vid Södermalmstorg, och dess pollett	114
Årsbiljetten från Stockholms stads bad- och siminrättning	117
Riksbankens mynt- och medaljsamling till Kungl. Myntkabinettet	117
Varning för falska riksdalrar!	118
Den största privata svenska mynt- och medaljsamlingen säljs	121
Auktionshelg. Rekordhelgen 25-26 november 2006	121

Stående rubriker

Föreningar	112
Boktips	117
Myntfynd. Stor vikingaskatt funnen i England	118
Myntfynd. Enormt myntfynd i Atlanten	118
Ny medalj. Konstnärsklubben 150 år	119
Från läsekretsen. Ericsson i mitt minne	120

Omslag

Interiör från Café Klotet omkring år 1907-1912. Det var ett gammalt och numera försvunnet matställe och ölkafé som låg på Södermalmstorg vid Slussen i Stockholm. Inte ens adressen Klotgränd, som kaféet är namngivet efter, existerar längre. Hela kvarteret revs på 1930-talet. Men fotografier samt en kopparpollett från rörelsen finns bevarade. På bilden ses de båda innehavarna med en anställd servitris mellan sig samt två gäster sittande vid ett av borden. Överst ses polletten inflikad.

Läs vidare om Café Klotet i artikeln på sid. 114-116 skriven av Monica Golabiewski Lannby och Anna Kalla.

SVENSK NUMISMATISK TIDSKRIFT

ges ut av

SVENSKA NUMISMATISKA FÖRENINGEN

i samarbete med

KUNGL. MYNTKABINETTET

Föreningen:

Banérgatan 17 nb
115 22 Stockholm
Tel 08-667 55 98
onsdag – torsdag kl 10.00 – 13.00
Fax 08-667 07 71
E-post: info@numismatik.se

Postgiro 15 00 07-3
Bankgiro 219-0502
Svenska Handelsbanken

Redaktionen:

Kungl. Myntkabinettet
Box 5428
114 84 Stockholm
Tel 08-5195 5300
Fax 08-411 22 14
E-post: info@myntkabinettet.se

Ansvarig utgivare:

Ian Wiséhn

Huvudredaktör och layout:

Monica Golabiewski Lannby

Prenumerationer:

Pris 200 kr/år (8 nr)
Medlemmar erhåller tidningen
automatiskt

SNT trycks med bidrag från
Gunnar Ekströms stiftelse
samt Sven Svenssons stiftelse

För insänt, ej beställt, material ansvaras
ej. SNT:s texter och bilder lagras
elektroniskt och publiceras i pdf-format
på SNF:s och KMK:s hemsidor
(www.numismatik.se samt
www.myntkabinettet.se). Den som
sänder material till SNT anses medge
elektronisk lagring/publicering.

Tryck:

Masterprint Sätter & Tryckeri AB

ISSN 0283-071X

Föreningsaktiviteter

Hösten 2007

SEPTEMBER

26 Föreningskväll
Plats Banérgatan 17
18.00 Tema "Museer i Paris".

OKTOBER

13 Visning av Timmermansordens mynt- och medaljsamling

11.00 Harald Nilsson visar Timmermansordens mynt- och medaljsamling. Då lokalen tillåter högst 25 personer samtidigt sker förhandsanmälan till Carin Hirsch Lundborg på kansliet, tel. 08-667 55 98, som lämnar upplysning om adress och ingång.

24 Föreningskväll

Plats Banérgatan 17, kl. 18.00

NOVEMBER

21 Föreningskväll

Plats Banérgatan 17, kl. 18.00

24 Myntets dag – myntmässa med SNF-auktion på KMK

Mer information kommer i senare nummer av SNT.

Kungl. Myntkabinettet

Hösten 2007 blir innehållsrik på Kungl. Myntkabinettet. En ny s.k. permanent utställning om plåtmynt och svenska sedlar kommer att invigas. Därmed försvinner den trista luckan i utställningen. En mindre utställning öppnas med temat guld och vikter från Ashantiriket (i nuvarande Ghana).

Flera böcker/kataloger kommer att färdigställas: Plåtmynt (författare Lars O. Lagerqvist), Linnémedaljer (författare Eva Wiséhn) samt "Noga utvalt" med ett antal författare. Den stora boken om Stockholmspolletter är snart tryckfärdig.

Tumba Bruksmuseum har för hösten kommit med ett gediget program, både vad gäller föredrag, kurser och andra aktiviteter. Under september t.ex. håller författaren Ernst Brunner ett föredrag den 20/9 med titeln *Skrivet vid Tumbaån*. Den 23/9 öppnar fotoutställningen *Bilder av ett bruk*. Hela höstens program kan man se på hemsidan www.tumbabruksmuseum.se under Kalendarium.

Svenska Numismatiska Föreningen

Adress: Banérgatan 17 n.b. Buss 4, 44; T-bana Karlplan.
Kansli: Besökstid 10.30-13.00 onsdag – torsdag.
Stängt: Midsommar – 1 september; jul- och nyårshelgerna.
www.numismatik.se

Kungl. Myntkabinettet

Adress: Slottsbacken 6. Buss 2, 43, 55, 59, 76; T-bana Gamla stan.
Utställningar: Måndag – söndag kl. 10.00-16.00.
Numismatiska boksamlingen: Torsdagar kl. 13.00-16.00.
www.myntkabinettet.se

Tumba Bruksmuseum

Adress: Sven Palmes väg 2, Tumba. Pendeltåg; buss 725.
Utställningar: sept. – maj, lörd.-sönd., juni – aug. tisd.-sönd., kl. 11.00-16.00.
www.tumbabruksmuseum.se

Johan III:s revalska ferdingar samt ferdingen som inte såldes (1)

Av Hannu Sarkkinen

På SNF:s auktion 141 lördagen den 1 december 2001 som bestod av mynt ur Sven Svenssons samling fanns ett intressant mynt som fångade min uppmärksamhet. Myntet var en revalsk ferding av Johan III utan årtal (nr 46 i katalogen) (fig. 1). På auktionen fanns faktiskt två exemplar av kung Johans revalska ferdingar, båda utan årtal, men den andra var av den vanliga typen (nr 47), SB 40 (fig. 2.). Som referens för bägge mynten var SB 40 angiven. Eftersom den första ferdingen (nr 46) var intressant i högsta grad, tänkte jag göra ett anbud på myntet. I min samling är myntet redan representerat, men myntet har en avvikande stampkoppling, närmare sagt präglad med en annan fränsidsstamp. Kvaliteten var kanske inte den bästa, men startpriset var ju rimligt satt till 150 kronor. Efter auktionen ringde jag till Stockholm, och fick oväntat höra att just den ferding jag bjudit på inte alls hade varit till salu, man hade dragit tillbaka myntet. Nå ja, tänkte jag, nu hade man äntligen märkt, vad det var frågan om och att myntet är rart och kanske även saknas på KMK, eftersom myntet är inte omnämnt i SB.

KMK kan komplettera sina samlingar med objekt ur Sven Svenssons samling enligt de ändrade betingelser, som ingår i deponeringsavtalet av år 1935 och vidare i stiftelsens regler men som inte tillhör själva testamentet. I detta fall genomfördes detta gratis nyförvärv i absolut sista stund. Oprofessionellt kunde man även säga, det här kan inte ha varit gamle Svens avsikt. Sven Svensson dog 1928 och deponeringen till KMK skedde 1935 – över hela 65 år har man haft tid för myntstudier. Etiskt eller moraliskt sett i detta fall kunde man tänka sig följande gälla: Har myntet givits till SNF:s auktion och katalogen publicerats, borde företrädesrätten upphöra och den nya prioritetsordningen gälla, d.v.s. auktionens prioritetsordning och den högstbetalade får objektet. * MANIBUS * NE * LAEDAR * AVARIS *.

Denna för mig trista historia har emellertid givit mig krafter att skriva litet om denna ferding som inte såldes och i övrigt om Johans revalska ferdingar, om mynt som alla lär vara

Livland.

Ur Forums Historiska Atlas 1981.

ytterst sällsynta enligt Sveriges besittningsmynt, förutom SB 40. Saken intresserar mig och jag tänkte, att jag kanske kan lära mig någonting nytt genom att studera Johans ferdingar mera systematiskt. I det följande försöker jag ge svar på frågan: "Vad var myntet, SS 6138, ferdingen, som inte såldes"? Men först en liten inledning till förhållandena under vilka myntet kom till.

Det livländska kriget 1558-1561 – Reval blir svenskt

Den 22 januari 1558 inledde Moskva krig mot det gamla Livland. Det livländska kriget hade börjat. I slutet av maj kapitulerade Narva, och de ryska trupperna fortsatte sitt anfall genom norra Estland till närheten av staden Reval. Staden Dorpat kapitulerade den 18 juli 1558. Nordöstra Estland och stiftet Dorpat var förlorade. Läget skärptes, de livländska makthavarna var oeniga. Hjälpen måste fås, men den tyske kejsaren och Hansastäderna var ovilliga att ge hjälp. Kvar var Polen, Sverige och Danmark, men liksom tyskarna var Polen och Sverige ovilliga att gå in i kriget. Kvar blev Danmark. Den danska hjälpen kom mest från den diplomatiska sidan (även staden Reval var en kort tid under danskt välde under slutet av år 1558). Med danskarnas hjälp kunde man i alla fall sluta ett halvt års vapenstillstånd på våren 1559. Nu blev Danmark mer aktivt, och för att få ett fast fotfäste i Livland köpte hertig Magnus, Fredrik II:s broder, Ösel och Kurland (stiftet Pilten) för 30.000 riksdaler från Öselbiskopen Johannes Münchhau-

sen. Detta skedde den 26 september 1559.

Under tiden hade den polskorienterade parten också aktiverat sig. Koadjutorn till den gamle ordensmästaren Fürstenberg, Gotthard Kettler, hörde till denna. Den 31 augusti 1559 underkastade han sig och den livländska orden polska kronan, och samtidigt förpantades åtskilliga slott till den polske kungen. Han ville även inkorporera Livland i Polen med honom själv som Livlands hertig. Två veckor senare gjorde ärkebiskopen av Riga, Wilhelm von Brandenburg, detsamma och underkastade sig Polen. Hela södra delen av gamla Livland hade sålunda blivit polskt. Den gamle ordensmästaren Wilhelm von Fürstenberg blev den 17 september 1559 utestängd från makten, och Gotthard Kettler blev vald till ny ordensmästare av Livland.

Sverige och den gamle kungen Gustav I (Vasa) ville fortfarande hålla sig neutralt. Det danskorienterade partiet hade övertagit makten, men det fanns fortfarande många som hade sympatier för den svenskfinska inriktningen.

Nya krigsskatter insamlades. Vapenstillståndet tog slut den 1 november 1559 och kriget fortsatte. Kettler var tvungen att använda utländska legosoldater. Det kostade pengar. Kriget gick dåligt för honom och han var tvungen att förpanta ännu flera slott till Polen. Landets upplösningprocess tog fart. Kriget fortsatte och i början av augusti 1560 började rysarnas storanfall mot den livländska orden. Kettlers trupper fick viddännas en stor förlust. Östra delen av gamla Livland blev ockuperat av rysar. Södra och mellersta delen kom under polskt välde. Den 28 november 1561 i Vilnius ingicks faktiskt ett avtal om upplösandet av det gamla Livland. Endast staden Riga med sina territorier blev kvar inom det Tyska riket. Den gamle ordensmästaren Gotthard Kettler blev nu hertig av Kurland, som var underställt Polen.

I norra Livland omorganiserades hertig Magnus maktområde. På fastlandet fick han behålla landskapen Ösel och Läänemaa med städerna Hapsal och Lehal. Under kriget hade hertig Johan (den blivande Johan III) haft kontakter med staden Reval. Då

1. Johan III, Reval, ferding u.å., mm Λ (SB 40, SS 6138).

2. Johan III, Reval, ferding u.å., mm riksäpple (SB 40, SS 6141).

ryssarna i början av 1560 hade inlett sitt storanfall överfördes de livländska ärendena alltmer över till Gustavs äldste son Erik. Efter konungens död den 29 september 1560 och Eriks övertagande av makten kunde även den svenska Livlandspolitiken utan hinder bli mer effektiv.

På den nye kungens befallning kom i mars 1561 en svensk delegation under ledning av Klaus Kristiernsson Horn till Reval och man började underhandlingar om denna stad samt landskapen Harria och Jervia, som skulle underkasta sig Sverige. Underhandlingarna blev positiva och redan i maj sade Revals borgare och Harria-Virlandias vassaller upp sin trohetsed till Tyska Orden. Den 4-6 juni 1561 svor de en ny ed till Erik XIV. Sverige hade på så sätt fått ett fast fotfäste i Livland.

Kriget fortsatte i Livland men Erik XIV kunde sluta ett vapenstillstånd med Ryssland, som fortsatte sitt krig i Livland mot Polen-Litauen. Hertig Johan fortsatte sin polskorienterade politik, även genom sitt äktenskap med Katarina Jagellonica, som var syster till den polske kungen Sigismund August. Slutligen kulminerade brödernas gräl, vilket ledde till att hertig Johan tillfångatogs av Erik sensommaren 1563. Erik XIV:s politik gick ut på att förbereda attacker mot Danmark och Polen-Litauen, vilket i sin tur tvingade dem att alliera sig mot Sverige. Detta ledde till att Danmark, Polen-Litauen och de nordtyska hansastäderna förklarade krig mot Sverige-Finland. Det nordiska sjuårskriget (1563-1570) hade börjat.

Det nordiska sjuårskriget 1563-1570

Deltagarna i det fortsatta kriget var desamma som förr – Sverige, Danmark, Polen och Ryssland m.fl. Sjuårskriget var väsentligen en svensk-dansk tvekamp, trots att Lübeck och Polen stod som Danmarks förbund-

na. Antalet direkt och indirekt inblandade var i Livland avsevärt. Dit hörde först och främst Polen och Ryssland. I bakgrunden skymtade den habsburgske kejsaren och hans tysk-romerska rike, av vilket livländska ordensstaten utgjorde en del, hansastäderna – inte bara Lübeck – med sina starka ekonomiska intressen i östersjö- och över huvudtaget östeuropeisk handel. Liknande intressen hade England och Holland.

Ytterligare bör man observera hertig Albert av Preussen och en furstlig trio med ambitioner att skapa sig en plattform för att kunna spela en egen roll, ehuru de tre var fullt medvetna om att aldrig kunna uppnå något av egen kraft. Hit hörde först och främst den forne ordensmästaren Kettler, med Polens nåde hertig av Kurland, vidare hertig Christofer av Mecklenburg, förhjälp till koadjutorvärdighet i ärkestiftet Riga. Den tredje var hertig Magnus av Holstein, den danske konungens broder, placerad som biskop i Ösels stift för att få en ständsmässig försörjning på samma sätt som mecklenburgaren i Riga och samtidigt kunna tillvarata Danmarks intressen. Detta förhållande markerades ytterligare genom att en av den kunglige broderns ståthållare placerades vid hans sida.

Livlands befolkning var inte enhetlig. Det tongivande, politiskt medvetna skiktet var den tyska. Dit hörde städernas borgerskap och den talrika adeln, som antingen var knuten till ordensstatens domäner med ordensmästare eller till stiftens med biskopar i ledningen. Den behärskade landets jord under feodala villkor och rekryterade dess krigsmakt.

Kriget härjade i hela Livland, trupper och befälhavare skiftade partier, härjningar ägde rum överallt. Det slöts flera kortfristiga vapenstillstånd på alla håll. Utländska krigsknektar stred mot sold, och om solden blev obetald, mot sina hövitsmän. Polen och Ryssland förföljde

svenskarna. Slutligen blev hertig Magnus kung över Livland i slutet av april, men under rysk överhöghet. Det nordiska sjuårskriget slutade med freden i Stettin 1570. Sverige måste komma ut med 150.000 daler till danskarna, den s.k. Älvsborgs lösen.

Bristen på medel hade varit kontinuerlig på den svenska sidan under kriget i Livland. Man kunde inte alltid betala krigsfolkets sold, allra minst i tid. Detta förorsakade stora problem för svenskarna. Och år 1570 började ett nytt krig om Livland, ja praktiskt taget det var detsamma som fortsatte, men nu enbart mot Ryssland. Det nordiska 25-årskriget började innan freden hade slutits i Stettin. Redan det nordiska sjuårskriget hade varit ekonomiskt förödande. Det svenska och livländska eländet fortsatte.

Det nordiska 25-årskriget 1570-1595 – första åren 1570-1571

Då hertig Johan besteg tronen förändrades det politiska läget i Livland. Hans goda relationer till Polen skapade förutsättningar för ett samarbete med Polen-Litauen mot Ryssland. Det nordiska sjuårskriget kunde avslutas, men Johans och Ivans personliga relationer var dåliga. Ivan ville erövra hela Livland; det nordiska 25-årskriget tog sin början 1570. Under de första åren kunde parterna inte nå några avgörande framgångar. Estland härjades grymt, Reval belägrades två gånger under en lång tid, men staden och det svenska väldet i Livland höll.

Uppror i staden Reval 1570

Hösten 1569 skriver överbefälhavaren för de estländska svenska trupperna Klaus Kursel till kungen om ryteriets sold. Johann III svarar, att landshövdingen i Finland, Hannu

Laurinpoika (Hans Larsson) Biörnram, ska leverera skattepengar till Estland. Därför reser fogden i Reval, Erik Hakonsson Slang, till Finland för att hämta de utlovade skattepengarna. Trots allt försenades betalningen av solden och missnöjet växte hos rytteriet. Under tiden hade kungen i hemlighet uppmanat Gabriel Kristiernsson Oxenstierna, som var landshövding (gubernator) i Estland, att tillfångata livländarnas olydiga hövitsmän och att avsända dem till Finland. Därtill tillkännagav konungen, att de ryttare som ville få sin obetalda sold, borde komma till Sverige för att delta i kriget mot Danmark. Detta ville livländarna inte gå med på, och Kursell blev mycket indignerad av konungens befallning. Han och några andra befälhavare beslöt nu att göra uppror.

Den 7 januari 1570 skedde det. Gubernatorn Gabriel Kristiernsson med familj tillfångatogs på slottet. Genom en överraskande kupp hade Klaus Kursell skaffat sig kontrollen över denna viktiga stödjepunkt. Som hans medhjälpare framträdde hövitsmännen Henrik Boisman, Johan Maydel och Jurgen Yxkull. De hade infunnit sig med några *Hofleute* (= tyska för hovfolk) för att förhandla om utestående sold och därför beslutat ta herraväldet på slottet i Reval. De uppgav för staden Reval, att de ville förvalta detta till konungens bästa och hålla det som säkerhet för sina utestående fordringar. Underrättelsen om kuppen spred sig över Livland, och hertig Magnus och tsar Ivan ville utnyttja läget. Upproret besegrades i slutet av mars, den 25 mars 1570. Slottet och hela staden Reval kom åter i svenska händer.

Belägringen av Reval 1570-1571

Fem månader fick Reval leva utan större hot, men den 21 augusti 1570 kom hertig Magnus till stadens utkanter och påbörjade belägringen. Uppgifter om de ryska truppernas storlek varierar från 10.000 till 25.000 man. Därtill hade han även ca 1.000 tyska legoknektar. Viktigt för staden var att sjövägen kunde hållas öppen. Den garanterade livsviktig tillförsel av nödvändiga varor som livsmedel, krigsmateriel och truppförstärkningar. De svenska flottens enheterna försökte behålla kontrollen över vattenvägen. Belägringen tog lång tid, trettio veckor. Staden höll sig och slutligen, den 16 mars 1571, var Magnus tvungen att ge upp belägringen. Invånarna kunde fortsätta att leva ett mera normalt "krigstidsliv".

Myntningen i Reval under Erik XIV och Johan III intill 1571

I Livland (här Livland som ett begrepp för Liv-, Est- och Kurland) hade Reval varit den näst produktivaste myntorten efter Riga och förblev så i tvåhundra år från tiden under den Livländska Orden ända till mitten av 1561. Det livländska kriget hade pågått tre år, då staden ville lätta sin trängda ställning genom att den 6 juni 1561 svära trohetsed till den nye svenske kungen, Erik XIV. Med anledning av den nya situationen avslutades den ordenstida myntningen den 9 juni 1561. Från början av det nya styret ville staden behålla de gamla privilegierna inklusive rätten att mynta. Det dröjde till den 2 augusti 1561 innan konungen fastställde privilegierna, och då även rätten att mynta. Under tiden uppstod en brist på (lokala) småmynt i staden och låghaltiga rikssvenska mynt strömmade in i staden.

Erik XIV:s förnyade myntningsprivilegier 14/8 1561

Enligt konungens bestämmelse från den 14 augusti 1561 skulle de nya mynten slås enligt det gamla ordenstida myntsystemet, 1 mark = 4 ferdingar = 36 schillingar och med kungens bild på större valörer samt hans krönte monogram på schillingar (och penningar). Själva myntningen i Eriks namn påbörjades den 6 september 1561. Först och främst tillverkades ferdingar och schillingar, men även högre valörer av två-, en- och halvmarker slogs samt penningar, alla de sistnämnda dock i ringa mängder.

Då de juridiska frågorna angående mynträtten blev lösta fick Reval över 5.500 viktmark silver från Stockholm för mynthusets behov. Detta användes för myntning under fredsperioden 6/9 1561 till 16/6 1563 (mynten bär årtalen 1561 och 1562, några utan årtal). Sedan det billiga silvret hade tagit slut var staden åter beroende av det marknadsprissatta silvret. Priset i sin tur hängde samman med talerns stabila kurs. Myntningsunderlaget med en dalerkurs om 4 mark, som Erik XIV hade satt 1561, gällde inte längre. Under år 1562 kostade dalern $4\frac{1}{4}$ till $4\frac{1}{2}$ mark men 1563 redan 5 mark, som motsvarade ca 40 mark på en viktmark "rent" (ca 15 lod) silver. Dalerkursen steg fortfarande, till 6 mark vid mitten av 1560-talet. Man var tvungen att minska myntens halt, helt egenmäktigt, för att kunna fortsätta (schil-

ling-)myntningen 1564. Kungen var förstas missnöjd. Men man var tvungen att minska halten år 1564 och igen 1565 för att kunna fortsätta präglingen av växelmynt, på vilka det rådde stor brist. Stabilisering kunde ändå nås och dalerkursen i Reval under tiden 1565 till 1569 var maximalt ca 7 mark. Sådana var förhållandena då Johan III tog över makten i Reval.

Johan III:s förnyade myntningsprivilegier 11/2 1570

Då Johan III avsatte och efterträdde halvbrodern Erik XIV den 29 september 1568 ville han inte fastställa stadens privilegier. Han ville även göra slut på den "illegala" och underhaltiga myntningen i staden och skickade ett brev angående detta till Reval någon gång i april eller maj 1569. Då upphörde myntningen återigen i staden. Låghaltiga rikssvenska mynt fortsatte att strömma in. Men den 11 februari 1570 fastställde konungen ånyo stadens privilegier med rätten att mynta i enlighet med de bestämmelser som gällde sedan Erik XIV:s tid 1561. Tyvärr förekom ett omfattande inflöde av underhaltiga klippingar från Sverige. Silverpriset steg givetvis i Sverige, och en viktmark rent silver kostade i början av 1570 hela 80 mark – men redan i slutet av 1571 inte mindre än 128 mark. Dalerkursen i Sverige hade stigit från 10 till 26 mark, vilket motsvarade kursen för de usla svenska klippingarna.

Importen av klippingar hade också medfört att silvret blivit dyrare i Reval. Ovannämnd revalsk dalerkurs på 7 mark under senaste hälften av 1560-talet steg till 8 mark år 1570, 9 mark 1571 och 10 mark 1572. Då silvermarken (viktmarken) under åren 1570 till 1572 blev allt dyrare, från 56 mark till 80 mark, blev det omöjligt att fortsätta mynta i Reval enligt den gällande myntfoten, som varierade mellan 57,5 till 64 mark slagna mynt från en viktmark. Tyvärr känner vi inte till Paul Guldens faktiska myntfot från 1570. Den 28/11 1570 överfördes myntmästarämbetet till Urban Dene II av rådet i Reval. Myntfoten fastställdes nu så, att av en viktmark finsilver skulle 93,1 mark ferdingar eller $85\frac{1}{2}$ mark schillingar slås. Det finns motstridiga uppgifter om myntfoten. Halten i schillingarna uppges ha varit mellan $1\frac{1}{8}$ och $1\frac{1}{2}$ lod samt halten i ferdingarna mellan $2\frac{3}{8}$ och $3\frac{1}{8}$ lod.

Ferdingpräglingen i Reval upphörde 1571 för Johans del, oberoende av

att man ändrade myntfoten i september 1572, så att präglingen av ferdingar skulle ha varit inbringande. Kanske var det förorsakat av importen av Johan III:s låghaltiga klipningar och tvåören från Sverige. Det

fanns inget ytterligare behov av större inhemska nominaler i Reval.

Foto: Författaren. Alla bilder är förstora för att få fram det väsentliga på de avbildade mynten.

Myntfot och antalpräglade ferdingar under åren 1570-1572:

Ivar Leimus presenterar den stadgade revalska myntfoten under den betraktade tidsperioden i tabellform¹:

Datum	Halt i lod	Antal mynt från viktmark	Mynt från viktmark finsilver	Priset på viktmark finsilver	Antal präglade ferdingar
Uppgifter fattas mellan 17/6 1563 – oktober 1570					
1570, november-december	3 6/16	72	93.1 mk	64 mk	5.472
1571	2 6/16	72	121.25 mk	stigande	10.800
1572	2 6/16	72	121.25 mk	ca 80 mk	inga
Ferdingpräglingen i staden Reval upphörde under året 1571.					

Tabell 1. Revalska ferdingars myntfot, silverpriset och myntens präglingsantal 1570-1572.

Enligt Stiernstedt² kom det i Sverige i början av 1570 ut en ny myntordning, enligt vilken rikssvenska tvåören (som motsvarade de revalska ferdingar) skulle vara 2 3/16-lödiga. Den 7 juli 1571 utgavs en ny myntordning för 2-lödiga tvåören. De här siffror gällde för Sverige och man kan lätt bemärka, att de rikssvenska mynten hade en lägre halt än den som var stadgad för ferdingar i Reval (1570: 3 6/16-lödiga och 1571-1572: 2 6/16-lödiga).

Myntningsperioder under början av Johan III:s tid – 29/9 1568 – 1571

Johans revalmyntning kan delas in i fem perioder efter privilegier och myntmästare:

1. Paul Guldens olagliga eller illegala period från 29/9 1568 till april eller maj 1569.
2. Myntningen är förbjuden och avbruten från april eller maj 1569 till dess att nya privilegier gavs den 11/2 1570.
3. Paul Guldens privilegiumperiod från 11/2 1570 till sommaren (juli ?) 1570.
4. Perioden utan myntmästare i Reval från sommaren (juli ?) 1570 till 28/11 1570.
5. Urban Dene II:s period fr.o.m. 28/11 1570.

Sannolika samt icke sannolika perioder för myntning i Reval är de följande:

1. Före upproret från 29/9 1568 till slutet av 1569. Den olagliga perioden. Myntningen hade förbudits och avbrutits redan i april-maj 1569. Den olagliga myntningen var möjlig under perioden 29/9 1568 till april-maj 1569.
2. Upproret januari-mars 1570. Orsaken för upproret var ju bristen på pengar. Nya privilegier gavs dock den 11/2 1570. Myntning är osannolik eller mycket begränsad under upproret.
3. Före belägringen april-augusti 1570. Paul Gulden tillfångatogs av ryssar redan under sommaren (juli ?) 1570 och ny myntmästare hade inte ännu anställts. Myntningen var möjlig under perioden april – ca juli 1570.
4. Belägringen från augusti-september 1570 till 16/3 1571. Ny myntmästare, Urban Dene II, anställdes först den 28/11 1570. Myntningen måste ha varit inställd eller mycket begränsad under belägringen.
5. Tiden efter belägringen från 16/3 1571. Den första "normala" (krigs-)perioden. Myntning var igen möjlig.

Paul Gulden fungerade som stadens myntmästare under perioderna 1-3 ovan och Urban Dene II under perioderna 4-5 ovan.

De revalska myntmästarna under Johan III:s tid

Som myntmästare i Reval under början av Johan III:s tid verkade den gamla ordenstida mästaren Paul Gulden (myntmästare i Reval 1560-1570), mm riksäpple, symbol för Gulden, till sommaren (juli ?) 1570 och därefter från 28/11 1570 Urban Dene II (myntmästare i Reval 1570-1585), mm Λ, "lambda".

Paul Gulden präglade först och främst ferdingar utan årtal och schillingmyntningen i Johans namn var ganska obetydlig. Blott ett fåtal schillingar förekommer med hans mm, riksäpplet. Under Paul Guldens tid försökte man även introducera tvåschillingsmynt år 1569, men dess präglingsupphörde ganska snabbt i april eller maj 1569. Endast ett fåtal exemplar av tvåschillingar återstår. Totalt var volymerna små under Paul Guldens båda myntningsperioder från 29/9 1568 till myntningens inställande i april-maj 1569 (den olagliga/illegala perioden) och under perioden från (11/2 1570) mars-april till sommaren (juli) 1570 (den privilegierade perioden), särskilt jämfört med sina myntningsvolymerna under Erik XIV, speciellt under de två första fredsåren 1561-1562 med "gratis" silver.

Under en handelsresa tillfångatogs Paul Gulden i Narva av ryssar och fördes till Moskva. Någoting ovanligt hör ändå till den första myntningsperioden från den 29/9 1568 till april-maj 1569 (den olagliga perioden), eftersom Paul Gulden använde Eriks bild och även gamla reversstamplar från dennes tid, men alltid med Johans namn. Kanske var det meningen att under denna olagliga period tillverka mynt som var så lika Eriks som möjligt, för att därigenom försöka dölja myntningens olagliga natur, men ändå möta marknadens behov av mynt. Han kunde ha fortsatt med de i myntverket troligtvis befintliga gamla stapparna från Eriks tid (med Eriks namn och bild), men kanske hade det varit ännu mera fördömligt än det han faktiskt gjorde. Om han gjorde så också, vet vi inte. Emellertid är inga sådana mynt bekanta i dag, inte heller är dokument bekanta rörande saken, men tankegången är ingalunda omöjlig. I så fall vore det frågan om de sista ferdingarna med Eriks namn och bild och mynt med en iögonenfallande låg halt.

Urban Dene II:s tillträde skedde under belägringen av en stad, där priset på silvret ständigt steg. Urban Denes fader var myntmästare i Reval

Ferdingarnas stampkedjor

Följande presentation baserar sig på Michail Nemirovitsch-Dantschenkos stampkedjor för Johan III:s ferdingar:

Av-stamp	Omskrift	Koppling	Omskrift	Rev. stamp
69.5A	IOHAN•3•D•G•REX•SVE Bild Eric		♂ MONE•NOVA•REVALIEN• Schild gewölbt	65.15a
3A	IOHAN•3•D•G•REX•SVEC Bild Eric		♂ MONETA•NOVA•REVAL•68	68.6b
3B	IOHAN•3•D•G•REX•SVEC Bild Eric		♂ MONETA•NOVA•REVALIE Schild gewölbt	65.12a
5C	IOHAN•3•D•G•REX•SVE Bild Eric		♂ MONETA•NOVA•REVAL	69.5b
5B	IOHAN•3•D•G•REX•SVE Bild Eric		♂ MONETA•NOVA•REVAL Perlenkreis unten durchbrochen	5c
			♂ MONETA•NOVA•REVALIE	2b
			Strichkreis	
			♂ MONETA•NOVA•REVAL	5d
69.2A	IOHAN•3•D•G•REX•SVEC Bild Eric		♂ MONETA•NOVA•REVAL Perlenkreis unten durchbrochen	5a
69.7A	IOHAN•III•D•G•REX•SVE• Bild Johan		♂ MONETA•NOVA•REVALIE	2a
70.2A	IOHAN♦3♦ - D:G♦REX♦SVEC♦(*) Stampen tillverkad i Stockholm		♂ MONETA♦NOVA♦REVALIE♦1570 Der Schild zeigt an A♦R unten Stampen tillverkad i Stockholm	70.2a
			♂ MONETA♦NOVA♦REVALIE♦1570 Der Schild zeigt an A unten Stampen tillverkad i Stockholm	3a
70.5A	: IOHAN♦3♦D♦G♦REX♦SVEC Bild Johan		♦A♦MONETA♦NOVA♦REVAL 7 - 0	4a
(3A	♦IOHAN♦3♦D♦G♦REX♦SVEC♦ (Bild Johan		♦A MONETE♦NOVA♦REVAL 7 - 0)	42a)
7A	IOHAN♦3♦D♦ - G♦REX♦SVEC Bild Johan		♦A♦MONETA♦NOVA♦REVALIE ♦A♦MONETA♦NOVA♦REVAL	6a 8a
	(Koppling 70.3A/42a finns inte, det finns bara stampar 70.5A/4a)		♦A♦MONETA♦NOVA♦REVALI	10a

I början av stampkedjan har Eriks reversstampar från 1565 och 1568 använts vid tre präglingstillfällen. Detta stödjer ytterligare de antagandena som författaren har gjort angående försöken att under denna olagliga period tillverka mynt så lika Eriks som möjligt, för att avsiktligt dölja den olaglighet som i alla fall pågick. Stampkedjan representerar läget vid slutet av året 2006. Nya stampar och nya stampkopplingar kan dyka upp i framtiden.

1537-1560, till honom refereras vanligt som Urban Dene I. Troligtvis måste Urban Dene II börja med att försöka ordna gynnsamma tekniska förhållanden för sin myntning. Detta kan lätt märkas på den grova stilen på hans första ferdingar med året (15)7-0 och även senare på de grova och låghaltiga schillingarna. Sanningen är kanske den, att Urban Dene II:s kunnighet och lämplighet till myntmästareämbetet var långt underlägsna fader Urbans.

Revalska mynt med Paul Guldens mm (riksäpple) är följande:

Gotthard Kettler 1559-1561
Goldgulden u.å.

Ferdingar 1559 med Kettlers bild (3 var.) och utan Kettlers bild 1560. Mynt präglade på slottet. 1560 (med 60 på av., 60 på rev., 06 och med 60/60) samt 1561 (6I).
Schillingar u.å., 1560, 1561.

Paul Gulden satte inte sitt mm på de runda goldgulden (förutom en) och de runda ensidiga silverklippingarna i guldenominaler, som tillverkades i staden för betalning av krigsfolk och de utländska legoknektarna.

Erik XIV 1561-1568

2 mark 1561, 1562.
1 mark 1561, 1562.
½ mark 1562.

Ferding u.å. (med buktig och oval sköld), 1561, 1562, 1565, 1566, 1567 (1567 och 67), 1568 (1568 och 68). (*Fig. 3a.*)
Schilling u.å., 1561, 1562, 1564, 1565, 1566, 1567, 1568. Flera varianter av stadens vapen och omskrift förekommer.

Eriks revalska penningar 1562 är utan mm.

Johan III, från 1568 till sommaren (juli ?) 1570

Ferdingar u.å. (med buktig och oval sköld), (15)68, 1570 (Levin 838-841).
2 schillingar (15)69 (Levin 842).
Tvåschillingar med krönt I existerar inte (Levin 843.).

Schilling, krönt I Inga. Alla schillingar med krönt I präglades i början av Urban Dene II:s ämbets-tid. Schillingar med år-talet (15)69 existerar inte (som är t.ex. emellertid med i Holmbergs Tillägg från 1899).

Schilling, krönt IR u.å. (Levin 897-900).

Revalska mynt med Urban Dene II:s mm Λ är:

Johan III, fr.o.m. 28/11 1570

Ferding u.å. (Levin -), (15)7-0 (Levin 837).
Schilling krönt I u.å., (15)7-0. (Fig. 3b.)
Schilling krönt IR u.å., (15)7-0 och koppling med dubbla årtalet 70/70 (flera undertyper samt varianter förekommer bland de odaterade mynt). (Fig. 3c.)

Det finns även schillingar utan mm. Dessa mynt är i alla fall präglade efter Paul Gulden hade tillfångatagits av rysarna sommaren 1570.

Urban Dene II:s myntning, d.v.s. schillingmyntningen, pågick i Reval till ca. 1585. De präglade schillingarna var usla och ganska snart av praktiskt taget ren koppar. Prägling-volymererna var enorma. Leimus skriver att mera än 10 miljoner koppar-schillingar präglades.³ Schillingar förekommer också utan mm i Reval under Johans tid. En sådan schilling utan mm var också med på SNF:s auktion 141 som nr 50 (avbildad där).

Falsa ferdingar i Reval under Johan III.

Även revalska ferdingar, förutom de i artikeln behandlade Paul Guldens olagliga emissioner före bekräftelsen av stadens privilegier den 11/2 1570, blev förfälskade troligtvis under makt-skiiftesåret 1568 då Paul Gulden hade insjuknat, dock inte med Eriks eller Johans bild eller namn.⁴ Falsa revalska ferdingar tillverkades av tenn-bly med gamla ordenstida stam-par (Fig. 4.). Paul Gulden hade troligen ingenting med förfälskningen att göra och en viss vandringsman skyldes allmänt för dådet. Dock Paul Gulden själv misstänkte en Meinhart der Lar, som för en tidsperiod hade arbetat för honom och hade redan tidigare till-verkat talrar av tenn i Lübeck, varför han hade varit tvungen att fly från staden. Han kunde ha kommit åt de gamla myntstampa-erna i det revalska myntverket.

3a. Mäster Paul Guldens mm på Eriks revalska ferdingar u.å. med buktig sköld och oval sköld (15)68. Reversstam-par avbildade här är inte använda under Johan III. Privat ägo.

3b. Mäster Urban Dene II:s mm, Λ , på revalskt mynt med krönt I. SNF 141:48.

3c. Mäster Urban Dene II:s mm, Λ , på revalskt mynt med krönt IR.

4. Revalsk ferdingförfälskning i tenn-bly, troligen från ca 1568. Präglad med gamla stam-par från ordenstiden. Privat ägo.

Förkortningar

Av. Myntets avers/åtsida.
Ex Exemplar, antal exemplar.
KMK Kungl. Myntkabinetet, Stockholm.
NM Numismatiska Meddelanden.
NNÅ Nordisk Numismatisk Årsskrift.
mm Myntmästarmärke.
r Rar, sällsynt (sällan förekommande).
rr Mycket rar, mycket sällsynt (6-10 ex kända).
Rev. Myntets revers/frånsida.
SB Ahlström, Almer, Jonsson: Sveriges Besittningsmynt. Stockholm 1980.

SNF Svenska Numismatiska Föreningen.
SNT Svensk Numismatisk Tidskrift.
SS Sven Svenssons samling.
u.å. Utan årtal.
XR Ytterst sällsynt (1-5 ex kända).

Noter

- 1 Leimus 1995 s. 91.
- 2 Stiernstedt 1874, NM I, s. 26.
- 3 Leimus 1996 s. 64-65.
- 4 Leimus 1994 s. 129.

Ryskt mynt kom i omlopp i Västerbotten 1809

Av Anders Huggert, Västerbottens museum

Vid dikesgrävning i en by på den västerbottniska landsbygden påträffades ett kraftigt brandskadat silvermynt, som senare visade sig vara en silverrubel från 1805. Fyndet leder tanken till den ryska arméns närvaro i landskapet under Finska krigets slutskede 1809. Sambandet belyses närmare här.

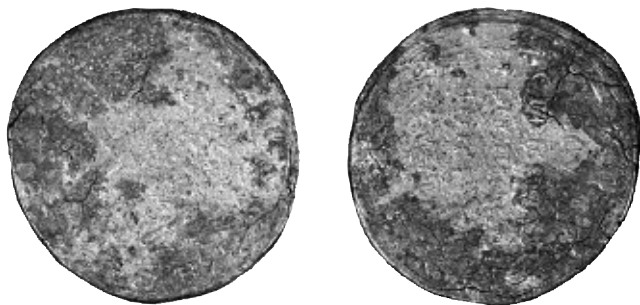
Myntet kom i dagen då vägen genom Ängersjö by i Hörnefors socken i Västerbotten dikades i början av 1950-talet. Den i byn hemmahörande gossen Hilmar Assarsson, född 1942, var nyfiken på företaget och lade i den omgrävda matjorden märke till ett myntformat metallföremål, som han plockade upp. Sedan dess har Hilmar kanske inte funderat särskilt mycket över saken, men haft myntet i gott förvar. Först för något år sedan fann han anledning att informera Västerbottens museum – artikelförfattaren hade nämligen gjort en förfrågan rörande ett annat fynd i byn.

Myntet är så pass illa åtgånget av eld, att det är svåräst, men på ena sidan syns en flerradig text i kyrillisk skrift och på den andra det ryska statsvapnet – dubbelörnen – inskrivet i en cirkel. Där kan också anas årtalet 1805 (fig. 1). Det står därmed klart, att det är fråga om tsar Alexander I:s (1801-1825) silverrubel. En mycket väl bibehållen snarlik rubel med årtalet 1808 förvaras i den mynt- och medaljsamling som påbörjades vid Umeå högre elementarläroverk redan 1860 (fig. 2).

För sammanhanget i den följande framställningen är det av betydelse att veta, att byn Ängersjö låg i direkt anslutning till den dåtida kustlandsvägen och ungefär 45 km från Umeå.

Ryska armén i Västerbotten

Som en följd av internationella förvecklingar, och utan föregående krigsförklaring, gick den ryska armén i februari 1808 över gränsen till Finland. Den finska armén gjorde en taktisk reträtt norrut, varför fienden snart behärskade i stort sett hela södra och mellersta Finland. Trots en kraftfull motoffensiv under våren och sommaren blev situationen till slut sådan, att den svensk-finska armén i november förband sig att utrymma

1. Kraftigt brandskadad silverrubel från 1805 funnen i Ängersjö, Västerbotten.

2. En mycket väl bibehållen rubel från 1808 förvaras i Umeå läroverks mynt- och medaljsamling. Foto, fig. 1-2: Pekka Nyman. Västerbottens museum, Umeå.

Finland och gå i förläggning kring Torneå i dåvarande Västerbotten.

I mars 1809 inledde ryssarna en offensiv mot Torneå och gjorde samtidigt en framstöt över Norra Kvarkens is för att anfalla staden Umeå, som överlämnades och ockuperades av rysk trupp, vilken emellertid snart fick order om att dra sig tillbaka. Den 1 juni var ryssarna åter i staden, och nu för en ockupation som skulle vara i närmare tre månader. Den svensk-finska styrkan i norra Västerbotten hade kapitulerat, och under sommaren ryckte ryssarna ner genom landskapet. Svenskarna hade gått i ställning söder om Öre älv. I juli gjorde dessa en framstöt mot Hörnefors. Efter ett överraskande ryskt motanfall retirerade svenskarna åter till Öreälvens södra sida.

Ryska armén behärskade hela kustlandet från Öre älv och norrut. Den krävde naturligtvis underhåll, men införslen av förnödenheter från andra sidan Bottniska viken hotades ständigt av den svenska flottan.

Ryska arméns underhåll

I början av juni hade den ryske befälhavaren i tsarens namn deklarerat, att man inte ryckt in i det egentliga Sverige i erövringssyfte, utan enbart för att framtinga fred. För västerbottningarna hade ockupationsmakten dessförinnan förklarat, att lokalbefolkningen måste bidra till militärens uppehälle, och att detta organiserades av den svenska civilförvaltningen. Leveranser skulle emellertid kvitteras och ersättas i pengar – allt utom det som trupperna skulle komma att behöva vid återmarschen till Finland.

Då det gällde just underhållet, så hade den ryska armén i fält en klar fördel i jämförelse med den svenska. Man var nämligen van att verka utifrån en mer decentraliserad, och på så sätt flexibel, organisation. Ansvaret för underhållet låg i praktiken i stor utsträckning på regementsnivå och inte minst på den enskilde soldaten. Denne tillhörde ett matlag och medlemmarna skulle tillskjuta en

del av sin lön för gemensamt inköp av extra livsmedel och annat. Man delade också på eventuellt krigsbyte.

Systemet innebar, att det kunde förekomma både handel och plundring i ockuperat område. Som förhållandena var i Västerbotten, gällde det för ryssarna att försöka hålla sig väl med lokalbefolkningen. Ytterst handlade det om tillgång på livsmedel och en strävan att undvika att framkalla någon form av gerillaverksamhet.

Byn Ängersjö är aktuell i samband med den tidigare nämnda striden i Hörnefors den 5 juli 1809. Sedan svensk trupp gjort framstötten längs kustlandsvägen, från ställningarna vid Öreälven och till Hörnefors, gick ryssarna till anfall. De försökte även falla fienden i ryggen genom att sända en styrka i en kringgående rörelse längs en skogsstig från byn Hägnäs till Ängersjö. Detta upptäckte svensarna i tid och gjorde en ordnad återmarsch längs kustlandsvägen: förbi Ängersjö och fram till Öreälven.

Under tretton veckor var ett helt ryskt förband sedan förlagt i Ängersjö; på åkerområdet väster om byn – ”Västaäkern”, där ägan 3:39 fortfarande går under benämningen ”Rysslagda”. Från den tiden har det naturligtvis berättats om plundring, skadegörelse och andra hemskheter. Förmodligen bedrevs det också handel med livsmedel. På så sätt förvärvade allmogen i Ängersjö och andra byar ett och annat ryskt mynt – som den nu aktuella silverrubeln.

Svenska timmermän fick sin dagslön i ryskt mynt

Ockupationsarmén tycks inte ha lidit brist på likvida medel. Då befälhavaren greve Kamenskij's kår i november 1808 var förlagd i Österbotten fick han från centralt håll 100.000 rubel för att använda till kårens underhåll, inför offensiven mot Sverige.

Ryska armén betalade god lön till svenska hantverkare i det ockuperade Umeå med omnejd, åtminstone då det var fråga om strategiskt angelägna och brådskande arbetsföretag. På varvsplatser i staden pågick i början av augusti byggandet av fem kanonslupar. De svenska timmermännen avlönades med en silverrubel per person och dag. I en skrivelse den 8 augusti till landshövding Stromberg förklarar Kamenskij, att det skall byggas ytterligare tre sådana slupar. Det gällde att skaffa fram ett erforderligt byggnadsmaterial och dessutom att skyndsammast rekrytera 96

timmermän fullt utrustade med verktyg. Timmermännen skulle, liksom tidigare, få sin lön utbetald varje dag. Ersättning för det levererade byggnadsmaterialet skulle betalas ut först sedan arbetet väl slutförts. Stromberg höll reda på vad som levererades, medan Kamenskij slutligen bestämde priser och beordrade utbetalning.

Av allt att döma sattes åtskilligt ryskt mynt i omlopp i lokalsamhället under ockupationen. De av Kamenskij anlitade svenska timmermännen fick faktiskt lön i paritet med vad som gällde i det ryska rikets residensstad S:t Petersburg. Detta kan vi konstatera genom att göra en jämförelse med de uppgifter om arbetslöner som förekommer i Henric Storchs *Beskrifning om St. Petersburg*, tryckt i Stockholm 1799. Storch var hovråd och assessor vid det ryska utrikesdepartementet. Han uppger, att dagpenningen för en arbetare som lägst är 15 å 20 kopeker och att arbetare i genomsnitt har 75 å 80 kopeker per dag, medan ”alla de Arbetare, hvilkas Syslosättning fordrar någon Konst-skicklighet, Murare, Stenhuggare, Timmermän, Betjenter, Friseurer o.s.v. betalas bättre samt til en del öfverdrifwet.” (1799:104) Bland de bättre betalda återfinns, med andra ord, just timmermännen.

Efter denna utvikning rörande dagpenningen i S:t Petersburg återvänder vi till krigshändelsernas Umeå. Den 21 augusti gjordes en framgångsrik svensk attack mot Umeå, som snart uppgavs av fienden, varpå svensk trupp åter var på plats. Fänriken vid Kungl. Västmanlands regemente, Carl Johan Ljunggren, skildrar i sin dagbok tillståndet i staden på följande sätt:

I staden Umeå var inte mycket att hämta, hvarken för skådelusten eller för insiktsbegäret. Staden är tämligen lumpen, liten och illa byggd på norra sidan älven, husen oansenliga, ja själfva kyrkan af bara trä. Stadsboarna, utledsna vid krigshändelserna, hade gärna sett all militär för tusen pocker, ehuru de i sina kasor koncentrerade den mängd silfverrublar ryssarnes vistande i orten satt i omlopp, till en ringa försoning för allt det elände deras visit för öffrig föranledt.

I Umeå har påträffats en stor depå av ryskt silvermynt

Visst är det intressant, detta att fänrik Ljunggren efter ankomsten till Umeå strax lägger märke till, att stadsborna under ockupationstiden till sina kasor hävat in en betydande kvantitet ryskt silvermynt. Det hände också,

att sådant kapital deponerades i mariken. Sålunda framkom år 1854 på Thalins gård i staden 137 ryska silvermynt; närmare bestämt 127 rubler och tio 50-kopeker. Av dessa mynt är 37 från Katarina den storas tid (1762-1796), 12 från Paul I:s (1796-1801) och 88 från Alexander I:s tid (1801-1825), varav 33 rubler från 1808 och 30 från ockupationsåret 1809. De senare utgör dessutom fyndets slutmynt.

Ryska silvermynt har även påträffats längre norrut i länet. På en plats i Bureå, där ryska soldater uppges ha varit förlagda, hittades en Paul I:s rubel från 1801 och i Hindersön – i vår tids Norrbotten – en Alexander I:s rubel 1807.

I sammanhanget kan inflikas, att en rubel från 1808 väger 20,69 g och att silverhalten är 833/1000, vilket innebär att finvikten är 17,2 g, d.v.s. myntet innehåller 17,2 g rent silver. Den svenska riksdalern från samma tid väger 29,25 g och silverhalten är 878/1000, varför finvikten är 25,7 g. Med andra ord innehåller rubeln 67% av riksdalerns silverinnehåll, medan rubelns vikt utgör 71% av riksdalerns. Sådant har västerbottningen, som fick en rubel i sin hand, förmodligen inte haft något begrepp om.

Frågan är också, vilket bedömningsunderlag som stått den mer initierade till buds. Enligt en år 1845 utgiven svensk handbok i handelsvarukännedom är rubelns silverhalt 750/1000 under perioden 1763-1807, medan den åren 1762-1796 i realiteten är 720/1000 och 833/1000 fr.o.m. 1797. I den nyss nämnda handboken uppges rubeln vara värd 39 skillingar och 3 runstycken.

Kronouppbörd i ryskt och svenskt mynt i norra Västerbotten 1809

Nu var den ryska armén äntligen stadd på återtag norrut i det västerbottniska kustlandet. Samtidigt övervägdes i Stockholm de av Ryssland framlagda villkoren för en fred. Befälhavaren över den svenska armén i Västerbotten, generalmajor Sandels, och Kamenskij möttes i Frostkäge den 2 september och upprättade ett förslag om stillestånd tills fred var sluten. Överenskommelsen innebar, att de svenska trupperna skulle vara förlagda kring Umeå, medan de ryska inte fick förläggas längre söderut än Piteå. Området mellan parterna skulle vara neutral zon.

Den 9 september beordrade ryssarna beskattning av det av dem ockuperade området i norr. Uppbörderna

verkställdes av den svenska civilförvaltningen. Det visade sig, att allmogen även ville betala i ryskt mynt. Kronofogden rådgjorde brevledes med landshövding Stromberg och tog sedan emot rubel till den kurs Kamenskij vid tidigare transaktioner fastställt. Den influtna kronouppbördens sammansättning antyder, att det vid den tiden fanns rätt mycket ryskt mynt på den nordvästerbottniska landsbygden. Andelen ryska mynt i uppbörderna i Luleå socken var per by i procent följande: Storsand 0, Harads 57, Svartlå 100, Bredåker 35, Skatamark 26, Vittjärn 0, Heden 4, Svartby 14, Sävastbyn 7, Börjelslandet 8, Persön 38, Sunderbyn 56, Gåddvik 75, Alvik 57, Ersnäs 77, Bensbyn 9 och Härtsön 37% – beträffande Hindersön saknas uppgift (Hårdstedt s. 322 f.).

Det finns egentligen bara en förklaring till denna förekomst av ryska mynt på den nordvästerbottniska landsbygden vid den tiden – nämligen att den ryska armén i betydande utsträckning verkligen betalade för rekviderade varor och tjänster och att soldatmatlag köpt in livsmedel direkt från allmogen. Eftersom den ryska armén i september 1809 rimligtvis snart skulle avtåga från svenskt område, fanns det all anledning för allmogen att till kronouppbörderna i första hand vilja använda, och på så sätt göra sig av med, ryska mynt. Kanske var det även så, att det till följd av Kamenskij's växelkurs var direkt fördelaktigt att betala uppbörderna i ryskt mynt?

Vad hände sen?

Den 17 september undertecknades freden i Fredrikshamn. Hela Finland och Åland tillföll Ryssland. Dessutom fick Sverige avträda den del av Västerbotten som låg öster om Torne älv. Svenska kronan accepterade inte längre ryskt mynt i skatteuppbörderna. Ryska mynt var inte längre gångbara i Västerbotten men kunde lämpligen användas i den spirande utrikeshandeln med det ryska Storfurstendömet Finland – på andra sidan Torne älv och Bottenviken.

Slutord

Den i Ängersjö påträffade silverrubeln är från 1805. Förekomsten av sådant mynt på den västerbottniska landsbygden kan närmast förklaras utifrån den ryska ockupationen våren och sommaren 1809. Den ryska armén var för sitt underhåll beroende av varuleveranser från lokalbefolkningen. Även upphandlade tjänster

betalades med ryskt mynt, som på så sätt kom i omlopp. I samförstånd mellan rysk militär och lokalbefolkningen förekom, naturligtvis, både aggression och strävan att överbrygga motsättningar. Efter fredsslutet 1809 var den ryska valutan inte längre giltigt betalningsmedel i Västerbotten. Rubeln var emellertid en realitet i ockupationens rättsliga efterspel i det västerbottniska samhället och i sådant sammanhang förekommer – åtminstone i ett fall – en anteckning om kursen mellan ryskt och svenskt mynt. Det gäller ett ersättningskrav till följd av en häststöld:

När ryska armén i augusti 1809 drog sig tillbaka från Umeå stal man en häst på en gård i Bygdeå. En tid därefter sålde en rysk militär hästen till gästgivaren i Kinnbäck (beläget vid kustlandsvägen strax före gränsen till vår tids Norrbotten) för 35 rubel i silver. Därpå hade hästen köpts av en person i Yttervik i Skellefteå socken och slutligen, den 3 oktober, av denne sålts tillbaka till tidigare ägaren i Bygdeå för 50 riksdaler i riksgäldskontorets sedlar. Så vände bygdeåbon sig till tingsrätten i Skellefteå – i förhoppningen att kunna återta hela köpeskillingen. Ytterviksbon dömdes att betala bygdeåbon 29 riksdaler 28 skilling riksgälds, medan gästgivaren i sin tur skulle ge ytterviksbon hälften av värdet 35 rubel, vilket motsvarade 20 riksdaler 20 skilling riksgälds.

Tingsrättens beräkning bygger på förhållandet att en rubel i silver ”efter här i Orten mäst gängse beräkning tages för En RD 8 Sr Riksgälds Sedlar” (Skellefteå dombok 1809 7/12 s. 60 r).

Ett varmt tack till Ulf Lundström vid Skellefteå museum, som fäste min uppmärksamhet på detta rättsfall (Lundström 2007), som ju också tydligt visar att det i gästgiverier vid landsvägen under ockupationstiden gjordes goda förtjänster i ryskt silvermynt.

Rubeln från Ängersjö har nu av Hilmar Assarsson överlämnats i gåva till Västerbottens museum och där fått inventarienummer 30 205.

Litteratur

Almström, P. O.: *Handelsvaru-kännedom ... En handbok ...* Stockholm 1845.

Huggert, A.: Ett rivningsfynd i Ängersjö berättar ... *SNT* 2006:1 s. 16-17.

– Angående ryskt mynt funnet vid dikesgrävning längs byavägen i Ängersjö, Hörnefors sn, Umeå kn. Västerbottens museums arkiv, Umeå: dnr 293/05.

Hårdstedt, M.: *Om krigets förutsättningar. Den militära underhållsproblematiken*

och det civila samhället i norra Sverige och Finland under Finska kriget 1808-09. Skrifter från institutionen för historiska studier 3. Umeå universitet. 2002.

Kaim, R.: *Russische Numismatik. Ein Handbuch und Typenkatalog von Peter dem Grossen bis zum Gegenwart.* Klinkhardt & Biermann, Braunschweig 1968.

Lundkvist, T. & Olofsson, E.: 1962. Från finska krigets dagar 1808-1809. *Hembygdskboken. Nordmalings och Bjurholms socknars historia*, s. 317-328. Umeå 1962.

Lundström, U.: Meddelande angående växelkursen mellan ryskt och svenskt mynt Västerbottens arkiv. Umeå. Dnr 380/07.

Regné, P. B.: *Kriget och tillståndet i Vesterbotten 1809 jämte föregående historik öfver ryssarnes infall i Vesterbotten på 1700-talet.* Akademisk avhandling i Uppsala. Stockholm 1891.

Rosén, B.: *Pehr Adam Stromberg omstridd landshövding i Västerbottens län under finska kriget 1808-1809.* Prod. i samarbete med Elisabeth Rosén. Acta bothniensia occidentalis 17. Västerbottens läns hembygdsförbund, Umeå 1997.

Skellefteå dombok 1809. Skellefteå tingslags häradsrättsarkiv. Landsarkivet, Härnösand.

Storch, H.: *Beskrifning om St. Petersburg. Förra Delen. Öfversättning ifrån Tyskan.* Tryckt hos Johan Pehr Lindh, Stockholm, 1799. (Gemålde von St. Petersburg del 1 och 2 skrevs åren 1792-93 och publicerades i Riga 1794.)

Wiséhn, E.: Myntfynd från Lappland, Norrbotten och Västerbotten. *Sveriges mynthistoria, Landskapsinventeringen 8.* KMK, Stockholm 1995. □

Föreningar

Myntklubben Skilling Banco

Hösten 2007

13/9 Håkan Widjestrand: *Den svenska numismatikens historia.*

7/10 **Antik- och samlarmässa i Cupolen**, Linköping. Kl. 10-15.30. Entré 25 kr. Samlarklubben Hans Brask arrangerar.

11/10 Per Göran Carlsson: *Kvalitetsbedömning – ideal, psykologi och tillämpning.*

Möteslokal:

ABF (Sparbankshuset),
Snickaregatan 20, Linköping,
konferensrum Prästkragen,
plan 3, kl. 18.30-22.00.

www.mksb.se

Numismatiskt seminarium på Kungl. Myntkabinettet

SOM ETT NYTT TILLSKOTT till föreningsaktiviteterna anordnade Svenska Numismatiska Föreningen lördagen den 24 mars i år ett numismatiskt seminarium. Från början var det tänkt att vi skulle hålla till i föreningslokalen på Banérgatan. Föranmälningarna visade glädjande nog att denna troligen skulle bli för liten, varför seminariet kom att avhållas i hörsalen på Kungl. Myntkabinettet.

Ett tjugotal deltagare hade mött upp till detta lördagsevenemang och de fick lyssna till fem föredrag av skiftande numismatiskt innehåll. Två föredrag presenterades före lunch – serverad på Myntkrogen – och tre efter lunch. På eftermiddagen hann vi även med kaffe – även detta avnjutet på Myntkrogen.

Magnus Wijk inledde med en presentation av storsamlaren Gunnar Ekströms samling. Den bestod av 3 264 objekt, till övervägande delen mynt, vilka såldes på åtta auktioner för totalt nästan 16 miljoner kronor. Omräknat till dagens myntvärde blir detta drygt 48 miljoner kronor! Med Magnus som guide fick vi sedan följa med på en historisk resa i Gunnar Ekströms spår från när han startade samlandet år 1921. Den gick sedan via starten av den egna firman 1927, då myntinköpen minskade, till pensioneringen 1945, vidare till 1964 då han slutade med myntinköpen och slutligen fram till hans död 1969. Vi fick också följa med på en ”statistisk” resa genom Ekströms samling där Magnus med hjälp av tabeller och diagram presenterade bl.a. samlingens sammansättning, utveckling och försäljningspriser. Vi fick också en presentation av några viktigare personer som sålt mynt till Ekström – Israel Berghman, Hermann Vogel och T. G. Appelpgren.

Förmiddagens nästa föredragshållare var *Kjell Holmberg* som gjorde en översikt över den svenska myntningen 1364-1520 och presenterade några nya rön kring vissa mynttypers datering. Efter en kort beskrivning av förhistorien, mynttyper 1290 till 1364, fick vi en detaljerad och intressant genomgång av olika mynttyper från 1364 till 1520. En intressant utveckling gjorde Kjell angående penningar med krönt A – Åbo eller Västerås? Kjell kunde konstatera en ”störande” avsaknad av penningprägling under Karl Knutsson. Efter en genomgång av olika bitecken avslutade

Deltagare i det numismatiska seminariet samlade för lunch på Myntkrogen.

Foto: författaren.

Kjell med att föreslå penningar med krönt A, sexuddiga stjärnor som bitecken och starkt utsvängd krona, som präglade av Karl Knutsson i Åbo. Till Västerås och Sten Sture d.ä. bör då föras penningarna med femuddiga rosor och mer rektangulära kronor. Han menade dock att mer forskning behövs på området.

Efter lunchuppehållet berättade *Magnus Tagesson* lite om vad man kan använda Internet till i numismatikens tjänst. Bland annat beskrev han sina egna projekt där han tar hjälp av programmet Google Earth. Google Earth är en virtuell jordglob där man kan zooma in steglöst till städers och gators nivå. På denna jordglob har Magnus markerat t.ex. svenska myntorter, museer med numismatiska samlingar, svenska myntklubbar, svenska mynthandlare, för att bara nämna några av alla hans projekt. Magnus tog också upp olika idéer om hur verktygen på Internet kan användas och menade att det egentligen bara är fantasin som sätter gränserna. Skolor och museer bör kunna utveckla pedagogiska hjälpmedel för sina respektive verksamheter.

Ulf Carleson talade sedan om Sporrong-polletter utifrån sitt spännande grävande i Sporrong-arkivet hos Centrum för Näringslivshistoria, f.d. Föreningen Stockholms Företagsminnen. Där finns ca 60 hyllmeter med t.ex. inkomna brev, utgående brev och räkningsskopior. Det sträcker sig från 1861 och till ca 1918. Ett resultat av Ulf's arkivforskning har blivit en omfattande databas med information hämtad ur korrespondensen – beställningar av polletter, namn

på beställare, förslag på inskriptioner, offererade priser, etc. Denna information har sedan kunnat användas för att bl.a. identifiera en del av de annars anonyma valörpolletterna av Sporrongs tillverkning. De innehåller vanligen bara en kombination av två eller tre bokstäver. Utöver polletter berättade Ulf även anekdoter om några medaljer baserade på information ur arkivet.

Efter kaffet, som kompletterades av en god liten kaka för att hålla deltagarnas ork och humör uppe till slutet av seminariet, tog *Jan-Olof Björk* till orda. Han berättade om projektet Den Svenska Mynthistorien där han ingår i styrgruppen. Han informerade om upplägget och de olika referensgrupperna. Den Svenska Mynthistorien är tänkt att publiceras i flera volymer: vikingatid och tidig medeltid, sen medeltid, den äldre vasatiden, stormaktstiden, frihetstiden och den gustavianska perioden samt den bernadotteska dynastin. Jan-Olof berättade översiktligt hur arbetet i de olika grupperna går till och hur arbetet fortskridit. Som avslutning kunde Jan-Olof visa en blåkopie av den då ännu ej utkomna första volymen. Utgivningen av denna volym om frihetstiden och den gustavianska perioden 1719-1818 var planerad till en vecka efter seminariet. Det bläddrades nyfiket och intresserat i blåkopian.

Därmed var det numismatiska seminariet till ända. Deltagarna var överens om att det hade varit både trevligt och givande, och man föreslog att ett nytt seminarium med nya föredragshållare borde planeras snart igen.

Bernt Thelin

Berättelsen om Klotet, ett ölkafé vid Södermalmstorg, och dess pollett

Av Monica Golabiewski Lannby och Anna Kalla

Adressen Klotgränd i Stockholm finns inte längre. Inte heller ölstugan Café Klotet som låg där på nr 3. Båda tillhör ett svunnet Stockholm. Tidpunkten för Klotets tillkomst är troligen 1877. Här följer berättelsen om detta kafé och dess pollett, om ölhandlaren Albin Rydh som ägde Klotet en tid och hans gäster. Det har i år gått precis ett helt sekel sedan Rydh tog över kaféerörelsen 1907.

På den sedan 1935 helt försvunna adressen Klotgränd vid Slussen i Stockholm fanns två ingångar, nummer 1 och 3. Den lilla gränden låg i kvarteret Nedra Jerngravens västra del i Katarina församling och sträckte sig från Södermalmstorg till Brunnsbacken. Bild 1.

På 1850-talet bodde på nr 3 änkan S. H. Öman. Hon hade som granne i nr 1 viktualiehandlaren A. Isacson. Tjugo år senare fanns på nr 3 en handlande C. W. Hambn, senare höll snickaren J. Andersson till här, medan lokalerna i nr 1 användes av Stockholms stad. År 1877 öppnades så den första restaurangrörelsen i nr 3. Det var restauratören A. Andersson som drev denna. Kanske benämndes den redan då Café Klotet efter gatunamnet Klotgränd.

1. Här i kvarteret Nedra Jerngravens västra del invid Södermalmstorg låg Café Klotet.

Detalj ur A. R. Lundgrens "Atlas öfver Stockholm" 1884.

Den lilla gatstumpen med endast två nummer löpte utefter den basarbyggnad som utgjorde Södermalmstorgs östra gräns. Tidigare hade den haft namn som Källaregränden och Pelikansgränden, vilket väl säger något om att andra krogar funnits tidigare i trakten. Källaren Pelikan låg

2. Inne på Café Klotet. Till vänster bakom disken står Anna Rydh, till höger om servitrisen med mörk rosett står ölhandlare Albin Rydh iförd kravatt. En av gästerna höjer sitt glas med skummande öl mot fotografen. De båda kvinnorna bär endast blus och kjol, medan männen har såväl väst som kavaj och någon form av huvudbeklädnad. Alla de tre männen har mustasch men inget skägg. Bilden är troligen tagen någon gång mellan 1907 och 1912. Se även omslagsbilden.

3. Ölhandlare Rydh tar sig en funderare framför den värmande kakelugnen. Bord och stolar står tomma.

sedan 1700-talets mitt vid Brunnsbacken 4, alldeles runt hörnet. I dag går Pelikanslingen ungefär där.

Inne på Café Klotet

Albin Emanuel Rydh och hans hustru Anna Wilhelmina drev Klotet från 1907. Albin var en hård man. Hans yrke benämndes kaféidkare, men han kallades aldrig annat än "ölhandlar'n", inte ens inom familjen. Han fick inte ett gott eftermäle.

Café Klotet hade två våningar, förutom källaren. Om källaren berättas att den var invaderad av råttor, stora som kattor. Var morgon sågs de stå på bakbenen och slicka imman från kaféets fönsterrutor, törstiga efter att ha smörjt kråset på nattens sopor av matrester.

Men själva kaféet på gatuplan verkar ha varit trivsamt. Tack vare bevarade fotografier kan vi se hur det

4. Ölhandlare Albin Rydh poserar framför kameran i sitt ölkafe på Klotgränd. Han är propert klädd i kostym och väst med tillhörande rova med kedja i västfickan, som brukligt var vid denna tid. Mössan, liksom huvudbeklädnaderna på föregående bild, antyder att det var vanligt att männen hade något på huvudet även inomhus, åtminstone på krogen. På sitt vänstra lillfinger bär Albin en klackring som han uppenbarligen gärna visar upp. I en enkel glasvas på ett av borden står fastlagsris, så man kan anta att fotot är taget tidigt på våren.

5. En av Klotets gäster med ett par ölbuteljer på bordet. Mellan flaskorna ses en tändsticksask på ett askfat med ställ. Det var säkerhetständstickorna Tre stjärnor från Svenska Tändsticks AB som användes.

6. Inne på okänt ölkafe omkring år 1890. Tuschteckning av Georg Stoopendal.

var inrett. Gästerna satt på enkla men snygga, mörka pinnstolar vid vad vi i dag skulle kalla kafébord. Till den lite proprare övervåningen kom de "finare" gästerna, män med manschetter. Där var sätena klädda med plysch. Här brukade Stadens gatflickor, "lärkorna", också få sitta. Våningen benämndes därför ofta på skoj "damrummet". Bild 2-6.

I övrigt bestod inredningen av bl.a. träskåp och vitriner, där dricksglas och säkert också tallrikar och annat behövligt för serveringen förvarades. På en bild där ölhandlaren själv stolt poserar ser vi att väggarna var klädda med bröstpanel i pärlspont. Ovanför panelen hänger det pendelur som vi vet fanns där redan när Albin Rydh tog över rörelsen.

Pelarborden verkar ha marmor-skiva och snirkliga gjutjärnsfötter.

Man kan också se nederdelen av en draperad fönstergardin och därunder en trädgardin, s.k. kafégardin, som skyddar mot insyn från gatan. Under taket hänger en fotogenlampa. Lokalen värms upp med en vacker vit kakelugn i ena hörnet. Det ser ombonat ut och man kan nästan känna doften av den sprakande veden.

Innehavarrinnan och servitrisen är på bilden klädda i lång, mörk kjol och vit blus. Ölhandlaren bär kavaj med tillhörande väst och kravatt. De var enkelt men propert klädda, i den tidens stil.

Så här kan man nog tänka sig att de flesta ölstugor såg ut omkring förra sekelskiftet. En teckning från 1890 visar nämligen en snarlik inredning, åtminstone vad beträffar bord och stolar men även gästernas och servitrisens klädsel. Bild 7.

Klotets gäster

Det fanns på den tiden många roliga original i trakten, särskilt på Klotet sades det. "Sluss-Kalle" kallades mannen vars arbete gick ut på att veva slussbron upp och ner. Han var en av stamgästerna och en stark profil på Klotet. En annan stamgäst var den legendariske "Kalle Vänster", han som egentligen vindade åt höger och som alltid bar ett tidningspaket under armen. Vad han nu kunde ha i det.

En gång i månaden kom också den lustige baron von Knorring, alltid så tyst, stilla och allvarlig. Han var satt under förmynderskap. Elegant som en operettbaron var han, med svart mestasch, iförd paletå med svarta sidenslag, vit nejlika i knapphållet, cylinderhatt, monokel, vita handskar, lackskor och damasker. ▶

Men mest var det kol- och hamnarbetare, snälla och rejäla människor men svarta och smutsiga av sitt arbete, som gästade Klotet, där de tog en sup, en öl och en matbit. Kanske också en cigarr på maten. Att kaféet kunde erbjuda sina gäster cigarrer framgår av det flertal cigarraskar som staplats ovanpå skåpen.

Särskilt en gång i månaden såg man hamnarbetarna fylla kaféet. Det var när baronen fått ut sitt underhåll, då tänkte han nämligen på de sämre lottade. Vid dessa tillfällen gick baronen själv ner till hamnen och bjöd in alla arbetare till Klotet, där de fick äta så mycket de ville på hans bekostnad. Även Stadens gatflickor bjöd han in på detta sätt, men till det finare "damrummet" på övre våningen. Det enda han begärde i gengäld var att man skulle tilltala honom "baron", själv duade han dem.

8. Denna kopparpollett användes på Café Klotet. Den gällde som synes för två öre. Den andra sidan är helt slät.

Vikt 3,73 g, diam 23 mm.

Svenssons samling, KMK. Foto: MGL.

Pollett

I krogens kassa stod oftast värdparet självt, Albin och Anna. Klotet använde, som många andra kaféer och restauranger vid denna tid, en pollett med dess eget namn instämplat: KLOTET. Den enda pollett vi ännu

Tvivelaktig kommers i Klotgränd

I Klotgränd lär det finnas en verkligt välorganiserad spritbör. I gränden finnes ett kafé, det är emellertid ett misstag att tro att sprithandeln förlagts till kaféet. Härinne ges anvisningar och göres upp om likvid. Ute på gatan mitt emot utlämnas "pundet" i en inrättning som ej behöver beskrivas.

Vid ett besök i Klotgränd lägger man märke till en tjock välklädd man som bittida och sent posterar i gränden. Mannen, som ser ut och lever som en välmående och hygglig Stockholms-hantverkare, är langarnas furmissör. Det finns ingen i Stockholm som har så väl reda på lönnkrögeriets irrgångar som han, och ingen som klarar sig undan polisen så bra. Själv har han endast befattning med pengarna, och det påstås att han är kvartsmiljonär.

Ur tidningsartikel år 1921

7. Utanför ingången till sitt kafé vid Klotgränd 3 står den bistre ölhandlar'n i solen.

Till höger skimtar kafégardinerna bakom det spröjsade fönstret.

Under detta finns en lucka till källaren där rättorna härjade.

känner till har värdet 2 öre, och den kunde säkert användas till såväl mat och dryck som cigarrer. På polletten finns ingen tillverkarstämpel utan fransidan är helt slät. Materialet är koppar. Bild 8.

Polletten känns gedigen. Av dess äldre utseende att döma har den förmodligen använts före Albin Rydhs tid på Klotet, kanske av den första restauratören, A. Andersson, som öppnade sin rörelse i samma lokaler år 1877. Även den låga valören talar för det. Summan 2 öre motsvarar inte mer än ca 85 öre i dagens penningvärde. Vi kan nog räkna med att det även fanns polletter med högre valörer som tillhörde Klotet. Det finns en prisuppgift från en annan restaurang år 1880 som kan vara intressant att jämföra med. Där fick man då betala 60 öre för varmrätt, öl och brännvin tillsammans.

Fortfarande vid sekelskiftet 1900 använde sig många restauranger av polletter som försetts med egna stämpel. Polletterna användes för att underlätta betalningen, men också för att försäkra sig om den. På en liten krog som Klotet är det troligt att det var gästerna själva som i förväg köpte polletter i kassan för att sedan betala med vid serveringen.

*

Albin Rydh var född 1874 i Värmland. Som nittonåring flyttade han till Stockholm, där han bodde på olika adresser, så småningom tillsammans med sin åtta år äldre hustru Anna och deras lilla dotter Siri Margareta, kallad Greta, som föddes 1898. Hustrun och dottern lämnade honom emellertid 1912, och Albin valde då att skriva sig vid sitt ölkafe,

varifrån han flyttade 1923, 49 år gammal.

På 1930-talet revs hela kvarteret kring Klotgränd för Slussens ombyggnad.

Annas och Albins dotter Greta var en driftig kvinna. Det är hennes inspelade berättelse om sin barndoms Café Klotet som författarna till denna artikel tagit del av. Intervjun gjordes av Anna Kalla, hennes barnbarn, år 1977. Intresserad som Greta var av bl.a. Stockholms kulturhistoria tog hon också kontakt med stockholmsförfattaren Per Anders Fogelström. Han låter därför romanfiguren Johan vara stamkund vid denna krog i romansviten om Stockholm. Här intill citeras ett av Johans besök.

Svettig och arg släpade han upp den [sacken] till Södermalms-torg. I en krog i lilla Klotgränd bakom basarbyggnaderna kände han [Johan] en av flickorna. För gammal vänskaps skull skulle han få ställa in säcken där och hämta den senare. Slog sig ner, beställde in mat och dryck, hade ju fått ut avlöningen innan han for. Men kronorna smalt hastigt undan, den gamla slitna portmonnän med mässingsknäppet kändes redan oroväckande tunn.

Han blev kvar på Klotet några timmar, fyllnade till, flickan tröttnade till sist och körde ut honom. Arg vacklade Johan hemåt.

Ur Barn av sin stad av P. A. Fogelström 1962

Fotografierna från Klotet tillhör Anna Kalla. □

Fram- och baksida av den vackra biljetten till Strömbadet gällande år 1891. Förminskad.

Årsbiljetten från Stockholms stads bad- och siminrättning

I somras, och fortfarande, debatterades ett nytt kallbadhus i Riddarfjärden alternativt i Strömmen flitigt i dagspressen och man hänvisar till att det tidigare har legat ett badhus i Strömmen.

Det äldsta Strömbadet låg alldeles intill järnvägsbron mittför Strömsborg. Det var både stort och elegant och man nådde badet via en gångbro, där man tog upp broavgift. Det nyare Strömbadet öppnades 1884 och revs 1935 och hette egentligen *Stockholms stads bad- och siminrättning*.

STRÖMBADET I STOCKHOLM låg alldeles intill järnvägsbron mittför Strömsborg. Badet var för sin tid både stort och elegant. Man kom till badet via den gångbro, som grosshandlare Frestadius låtit bygga intill järnvägsbron. Där tog han upp broavgift fram till 1883.

I Strömbadets annonser stod det "Öppet från arla till serla". Till servicen hörde ett badkafé och en rakstuga. En stor bassäng, två dubbelbassänger och ett antal mindre bassänger fanns att tillgå för de badande herrarna och damerna. Men de olika avdelningarna var självfallet separerade. År 1890 skrev en författare: "gymnastik och andra ändamålsenliga anordningar göra badinrättningen till en fullständigt tidsenlig hälsovårdsanstalt".

Det nya Strömbadet öppnades första gången 1884. Officiellt hette stället *Stockholms stads bad- och siminrättning*. Vid rivningen av badet 1935 hade anläggningen förvandlats till en ruin, men då hade verksamheten redan varit nedlagd under några år.

Strömbadet hade årsbiljetter som förenklade hanteringen av badgästernas betalning. Dessa biljetter har naturligtvis använts och slängts. Idag finns därför endast ett fåtal biljetter kvar. Årsbiljetten beskrivs i denna artikel mest på grund av dess pollettliknande användning. Med detta menas att biljetten kunde användas som substitut för pengar i samband med bad under ett helt år.

Årsbiljetten har ett sedelutseende vilket gjorde att den upplevdes som värdefull. Biljettens ram avbryts i hörnen av sköldar med bokstäverna O K lagda över varandra. Ramen är också bruten överst på biljetten. Här finns en sköld med en avbildning av Stockholms skyddshelgon, S:t Erik. Mittpartiet är dekorerat med ett liggande halvmåneformat mönster. Ovanför detta mönster finns ett veckat textband: STOCKHOLMS STADS BAD- OCH SIMINRÄTTNING. Nederst på biljetten står året 1891 samt simläraren Ol. Köhlers namnteckning. Biljetten, som mäter 93 x 54 mm, har mörkoliv färgsättning.

På biljettens baksida finns en avbildning av badet innanför en enkel ram. Framställningen ger ett festligt intryck med badets samtliga flaggor hissade. Här finns också texten: Bad- och Simbiljett. Biljetten är tryckt hos Central-Tryckeriet i Stockholm.

Biljetten är skannad på KMK. Privat ägo.

IW

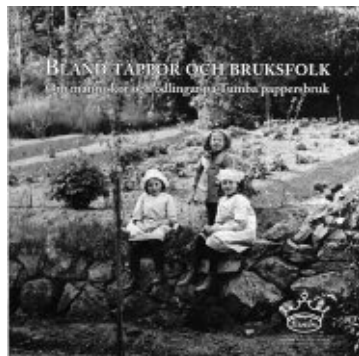
SNT har
fortfarande låga annonspriser

Utnyttja det!

Boktips

Bland täppor och bruksfolk. Om människor och odlingar på Tumba pappersbruk

Så heter en ny liten skrift om trädgårdslivet på Tumba bruk författad av Yliali Asp och Ylva Holmberg Jansson. Den tillkom i samband med utställningen Ankan Ekbergs Trädgårdstäppa som öppnade i juni i år.

Skriften behandlar i huvudsak de gamla trädgårdarna vid bruket men innehåller också en del traditionella recept. Den kostar 50 kr och finns att köpa i både Tumba Bruksmuseums och Kungl. Myntkabinetets butiker.

MGL

Strandbergs Mynt

&

Aktiesamlaren AB

köper och säljer

Mynt, sedlar, ordnar, medaljer, aktiebrev
äldre handlingar m.m.

charta sigillata, fornsaker m.m.

Se vår hemsida

www.aktiesamlaren-bjb.se

Arsenalsgatan 6, Box 7377, 103 91 Stockholm

Tel: 08-611 01 10, Fax: 08-611 32 95

Stor vikingaskatt funnen i England

Far och son David och Andrew Whelan från Leeds hittade nyligen med hjälp av metalldetektor en större vikingatida skatt. Den innehåller 617 silvermynt, ett guldarmband och 64 andra föremål från 900-talets England. Ett flertal mynt sägs vara skandinaviska.

MGL

Förgyllt silverkärl fyllt med välbevarade mynt och andra föremål från 900-talet funna i Leeds i Yorkshire.
Foto: The British Museum.

Enormt myntfynd i Atlanten

Det amerikanska bolaget *Odyssey Marine Exploration* uppgav i maj i år att deras dykare påträffat ett gammalt skeppsvrak någonstans på Atlantens botten. I fartygets raserade lastrum fanns ca en halv miljon silvermynt och ett hundratals guldmynt! Platsen för fyndet uppgavs endast vara "Atlanten" utan närmare angivelse. Skeppets namn meddelades inte heller. Den datering av fyndet som ges är vag: "från den koloniala perioden", d.v.s. före USA:s självständighet 1783.

I Spanien tror man att det kan röra sig om "HMS Sussex", som sjönk nära Gibraltar 1649, och där är därför intresset stort att förvärva det värdefulla skeppsfyndet. Den spanske kulturministern har engagerat sig starkt i frågan.

En annan gissning är att det rör sig om det brittiska fartyget "Merchant Royal" som sjönk utanför Englands sydvästskust år 1641. *Odyssey* benämner vraket "Black Swan".

Vem eller vilket land som är den rättmätige ägaren av fartyget och dess last är ännu oklart. Klart verkar det däremot vara att mynten redan bärgats och flugits till USA.

MGL

En av *Odyssey*s grundare, Greg Stemm, undersöker ett av silvermynten från det skeppsvrak bolaget kallar "Black Swan". Foto: Scapix.

Munthandel G. Henzen

Postbus 42
NL-3958 ZT Amerongen
Netherlands
Tel.: 0031-343-430564
Fax: 0031-343-430542
henzen.coins@tiscali.nl

Varning för falska riksdalrar!

Under december förra året och de första månaderna i år har ett tjugotal nytillverkade svenska riksdalrar bjudits ut på olika auktions-siter världen över. Merparten av mynten har sålts från Sydostasien.

Sedan tidigare har en rad nypräglade utländska mynt i riksdalerstorlek florerat. Nu har även de svenska mynten börjat plagieras. Ett flertal "svenska" 1-riksdalrar 1781 och en handfull 1 riksdaler specie 1846 har sålts.

Mynten är mycket skickligt utförda och mycket svåra att skilja från äkta mynt, även för det vana "myntögat".

1. mynten är stampidentiska.
2. mynten är plantsidentiska, samma plantsfel uppträder på samtliga mynt, exempelvis ojämnheter i randen.
3. mynten är präglingsidentiska, alla riksdalrar 1781 har samma snedpräglning.

Mynten har randpräglning. Tillverkningsmetod och metallinnehåll är okända.

De utbudna mynten är oftast i hög kvalitet, men även "väl cirkulerade" exemplar existerar. Det finns alltså anledning att varna för köp av riksdalermynt 1781 och 1846 på internationella och svenska auktions-siter, särskilt i de fall då säljaren inte är välkänd.

Risk finns också för att förfalskarna inte stannar med dessa två mynt, utan det finns säkert anledning att vara uppmärksam även på andra svenska mynt i riksdalerstorlek som bjuds ut. Särskilt uppmärksam bör man vara om samma årtal dyker upp till försäljning flera gånger under kort tid.

På Myntsidans e-zine: ingemars.se/e_zine uppdateras kontinuerligt informationen om dessa nypräglade mynt-förfalskningar.

Ingemar Svenson

Ny medalj

Konstnärsklubben 150 år – ny medalj

Förra året presenterade den för vår läsekrets inte okända signaturen *IW* en medalj från 1956, utgiven till Konstnärsklubbens 100-årsjubileum (SNT 2006:5, s. 123). Nu har denna klubb fyllt 150 år och det firades med stora festligheter i oktober 2006 – kvällssupé med kungaparet, tal, musik, dans. Dessutom överlämnades en ny jubileumsmedalj, som överlämnades i silver till H M Konungen.

Denna medalj var resultatet av en intern tävling. De många förslagen i form av skisser samlades in av Klubben och granskades av en jury, som bestod av signaturen nedan och två konstnärer, Ryno Frieberg och Sune Rudnert, alla tre ledamöter i klubben. Mötet ägde rum i Kungl. Myntkabinettet. Tre pristagare blev det och första pris gick till Andreas Ribbung (f. 1967), Stockholm.

Beställningen gick så till AB Myntverket, som tillverkade modellerna efter skissen (inte utan vissa bekymmer). Här slog man 10 exemplar i silver och 100 i brons, alla 45 mm i diameter. Beskrivningen blir som följer:

Åtsida: KONSTNÄRSKLUBBEN upptill medsols och 150 ÅR nedtill motsols, allt inom yttre upphöjd ring. I mitten cirkel överlagd med två motvända K (klubbens emblem).

Frånsida: SE POKALEN • NÄR DEN HÖJS GER DEN SIGNALLEN • KLUBBEN LEVER ÄN • nedsänkt inom yttre upphöjd ring, innanför en nedsänkt cirkel belagd med ett Andreakors, på vilket klubbens pokal i upphöjd relief.

Rand: Myntverkets stämpel M V följt av SILVER respektive BRONS.

Konstnärsklubbens jubileumsmedalj 2007.

Konstnär är Andreas Ribbung. Exemplet tillhör Kungl. Myntkabinettet.

Foto: Gabriel Hildebrand.

Konstnärsklubbens styrelse omger kungaparet (oktober 2006). Konstnären står näst längst till höger. Foto: Hans Pettersson.

Anm.: Pokalen skulpterad i trä och behängd med smärre medaljer har klubben haft sedan senhösten 1856. Den står framför ordföranden. Nyintagna medlemmar (ceremonin äger

rum i december varje år) dricker en klunk vid inträdet (sammansättningen är klubbmästarens hemlighet) och erhåller en medalj med sitt namn ingraverat samt ett diplom.

LLt

www.osakekirja.fi

köper och säljer finska,
ryska och baltiska
aktiebrev

Box 295, 00121 Helsingfors.
Finland

Tel: +358 40 55 00 048
Fax: +358 207 818 028

LUNDS MYNTHANDEL

KÖPER och SÄLJER
BYTER och VÄRDERAR

MYNT och SEDLAR
TILLBEHÖR och LITTERATUR

GRATIS LAGERLISTA
(uppge samlarområde)

Klostergatan 5, 222 22 LUND
Tel och fax 046-14 43 69
e-post: siv-gunnar@swipnet.se

SELINS MYNTHANDEL AB

Mynt sedlar medaljer
ordnar nålmärken

Öppettider
Vardagar 10.00 – 18.00
Lördagar 10.00 – 14.00
Regeringsgatan 6
111 53 Stockholm
Tel. 08-411 50 81
Fax. 08-411 52 23

Myntauktioner i centrala Stockholm!

Låg provision - Alla objekt beskrivs utförligt både i tryckt katalog och Internetkatalog

Vi söker alltid bättre mynt, sedlar, medaljer, polletter och litteratur!

Tel. 08-660 20 70, vard. 9-13 Mail: info@aurumauktioner.se

www.aurumauktioner.se

Myntauktion ärligen i maj och december.

Stor samling aktiebreiv
kommer på decembrauktionen

Välkommen som köpare eller inlämnare
på våra auktioner.

Frimärkshuset

Skandinavisk Filateli AB

Humlegårdsgatan 13 Telefon 08-661 74 50
114 46 STOCKHOLM Telefax 08-662 82 46

E-post: auctionbids@frimarkshuset.se
www.frimarkshuset.se

Ericssberg i mitt minne

Jag fick i juni i år ett brev från Ulf Nordlind Mynthandel AB med ett sensationellt innehåll: den välkända firmans innehavare, Ulf Nordlind och Hans Hirsch, hade fått i uppdrag att genom auktioner försälja den fantastiska mynt- och medaljsamlingen tillhörande familjen Bonde på Ericssbergs slott – ett oerhört krävande uppdrag, inte minst med tanke på ett omfattande katalogarbete. Men man är erfaren, nämnas kan medverka i det praktfulla verket, som beskriver Julius Hagander utsökta myntsamling.

För min personliga del har min mest fascinerande händelse under 65 års engagemang på numismatikens område tilldragit sig på Ericssbergs slott. Det låter kryptiskt – förklaringen är följande:

Inom mitt arbetsområde, skogsbruk och träindustri, träffade jag många intressanta personer i alla världsdelar. En sådan var en svensk jägmästare, Mats Schartau, chef för Forsviks Skogar AB. Hans chef var hovjägmästaren Carl Bonde, herre till Ericssberg, där Sveriges största privata mynt- och medaljsamling hörde hemma. Mats var en duktig företagsledare och en trevlig personlighet. Vid någon konferens kontaktade han mig angående en större affär, som han trodde jag kunde hjälpa honom med – och det kunde jag.

Så småningom ville han ersätta mig härför och förhörde sig om mina eventuella önskemål – och det hade jag. Jag ville besöka myntkabinettet på slottet! Det ville egentligen inte Carl Bonde, men min hustru och jag blev så småningom inbjudna till ett heldagsbesök. Mats tog hand om min fru och visade henne slottets dyrbarheter från gamla tider. Dagens slottsherre Carl hade en medeltida släkting, kung Karl (VIII) Knutsson (Bonde), som tre gånger intog tronen i Sverige och som ju lät prägla mynt i både Sverige och Finland.

Carl Bonde tog hand om undertecknad Carl, som ägnade sig åt myntsamlingen. Det visade sig nämligen att värden inte visste så mycket om sina fina mynt, de äldsta var en 12-15 ex från Olof skötkonungs tid, följda av några mynt från sonen Anund Jakobs tid. Jag minns inte så noga, mitt besök inträffade för 40-50 år sedan!

Sedan "ramlade det på" med sällsynheter av alla slag, guldmynt och dalrar, jag pekade ut vissa i min medförda katalog. Det blev så intressant, att min värd kallade upp sin son, ännu en Carl, född 1941, numera huvudman på Riddarhuset för den historiska ätten Bondes friherrliga gren. Han var väl då i tonåren och jag blev hastigt en uppskattad informator när det gällde myntsamlingens finesser; nämnas bör bland allt annat ett plåtmynt från 1644 på 10 daler sm, det bästa exemplaret av de då tre kända.

Besöket på Ericssberg blev för mig en enastående upplevelse och ett kärt minne. Jag uppskattade verkligen friherre Carl Bondes generositet att ägna så många timmar åt en för honom okänd ung myntsamlare besök. Den flerhundraåriga samlingen kommer i november att börja skingras – jag förväntar mig en intressant presentation i den första auktionskatalogen. Det hela rör sig om ett numismatiskt UNICUM!

Dalarö i augusti 2007
Carl-Axel Lindblom

Den största privata svenska mynt- och medaljsamlingen säljs

Den ofta omtalade och av få numismatiker skärskådade, närmast legendariska Ericssbergssamlingen skall säljas på auktion. Med tanke på de mer än 7 000 objekten kommer det att bli flera auktioner under de närmaste åren. Den första äger rum fredagen den 23 november 2007 på Kungl. Myntkabinetten i Stockholm.

Auktionerna har anförtratts Ulf Nordlind Mynthandel AB, som också ansvarar för katalogiseringen. Föremålen fotograferas av den erfarne Gabriel Hildebrand.

Samlingen är Sveriges äldsta, grundad på slutet av 1700-talet av Ericss-

bergs dåvarande ägare och den förste fideikommissarien, D. H. Hildebrand (inte släkt med Bror Emil och Hans Hildebrand!) och kom vid dennes död 1808 att övergå till systersonen, friherre Carl Bonde, som blev den andre fideikommissarien. Sedan dess har den förts vidare av de följande friherrarna, varav flera var ivriga samlare. Fideikommisset upphörde vid den siste fideikommissariens död 1988.

Den märkliga samlingen är inriktad på svenska mynt och medaljer samt "fientliga" minnespenningar. Många föremål är sällsynta, några unika. Den börjar med Olov Skötkonung (ca 995-1022) och dennes son Anund Jakob och slutar med Gustav V (1907-1950). Även svenska besittningsmynt är väl företrädade. Medal-

jerna är av hög kvalitet. Några sedlar finns också, varav en från Stockholms Banco.

På den första auktionen säljs en av dyrgriparna, nämligen "sturemarken" 1512. Denna (Lagerqvist 1a) är känd i tre exemplar i privat ägo, varav detta inte varit på auktion sedan 1788 i Hamburg, där det inköptes av en svensk, vars samling några år senare förvärvades till Ericssberg.

Den första katalogen finns tillgänglig från ca 20 oktober och läggs även ut på nätet. Intrasserade hänvisas till en annons i detta nummer.

Redaktionen

Auktionshelg

Rekordhelgen

25-26 november 2006

Det var nog en och annan som oroade sig inför "mynthelgen" i slutet av november förra året. Sedan länge var den traditionella "Myntets dag" på Kungl. Myntkabinetten utannonserad till lördagen med ett tiotal mynthandlare anmälda och ett par föredrag. Den skulle också omfatta en fin auktion på Sven Svensson-material (mynt, medaljer och polletter) och dessutom en del annat (främst guldmynt och riksdalrar), som vanligt arrangerad av Svenska Numismatiska Föreningen. Men till detta kom att Ahlström-Høiland flyttat sin stora auktion till samma dag (på Grand Hotel) och att Ulf Nordlind Mynthandel AB skulle hålla sin första auktion på söndagen (i Kungl. Myntkabinetten). Det blev tre kataloger att hålla reda på.

Man oroade sig i onödan. Ett stort

Mycket för en pollett! På SNF:s auktion såldes Sven Svenssons pollett från Garpenberg (nr 214) för 5 500 kr.

Foto: G. Hildebrand.

antal samlare och mynthandlare (även från utlandet) deltog och priserna blev höga. Rariteter från såväl medeltid som nyare tid bytte ägare. Det högsta priset på en Gustav I:s daler 1534 ("Kronan") noterades med 350 000 kronor.

Bland Svenssons material på lördagen kan nämnas, att Avesta 1 öre sm 1685 på fyrkantig plants inbringade 16000 kr. Ahlström-Høiland hade bl.a. Sigismunds daler 1594 som gav 210 000 kr.

LLt

HÅKAN WESTERLUND

MYNTHANDEL

KÖPER • SÄLJER • BYTER

MYNT • SEDLAR • MEDALJER

Olympiska föremål

Vasagatan 42

111 20 STOCKHOLM

TEL 08 - 411 08 07

Svenska och skandinaviska mynt och sedlar.

Stor sortering av utländska jubileumsmynt, årsset samt småmynt.

Euro-utgåvor, polletter och medaljer.

Prislistor gratis.

NORRTÄLJE MYNTHANDEL

Box 4, 761 21 Norrtälje

Tel. 0176-168 26, Fax 0176-168 56

INTERNETADRESS:

<http://www.nmh-mynt.a.se>

HB MYNT & MEDALJER

Sveavägen 96

Box 19507

S-104 32 Stockholm 19

T-Rådmansgatan (uppgång Handelshögskolan)

+ fax 08-673 34 23

Svenska och utländska mynt, sedlar och ordnar, militaria och nålmarken, medaljer

Öppet: vard. 11-17, fred. 11-15, lörd. 11-14

MYNT- & FRIMÄRKSTILLBEHÖR

till lågpris

HF FRIMÄRKEN

Lurendalsvägen 7, 430 30 Frillesås

Tel. 0340-65 04 57

www.hffrimarken.com • info@hffrimarken.com

MYNTKOMPANIET

Vi håller **2 kvalitetsauktioner** och 9 månadsauktioner om året gemensamt med Frimärkskompaniet, Lars-Tore Erikssons Frimärksauktioner och AB Philea.

Vi söker **inlämningar** av bättre mynt, sedlar, frimärken, vykort, handskrifter, aktiebrev, autografer m.m.

Vi har mycket goda möjligheter att finna köpare till dina objekt eftersom ca 20 000 kunder ser varje auktion via våra kataloger och hemsidan.

Myntkompaniet
Svartensgatan 6
116 20 Stockholm

Tfn: 08-678 32 17
Fax: 08-643 22 38
E-post: mail@philea.se

www.myntkompaniet.se

SVERIGES MYNTHANDLARES FÖRENING

är en sedan 1973 etablerad sammanslutning av mynthandlare, hitintills 19 företag i nio olika städer i landet. Föreningen är ensam i sitt slag i Sverige. Genom samarbete med de övriga medlemmarna vill varje mynthandlare förbättra och utöka sina tjänster.

Antikboden

Kyrkogatan 2, 222 22 LUND
Tel. 046-12 99 00

Hamrin & Svahn Mynt AB

Fregattvägen 4, 153 83 TÄBY
Tel. 08-732 66 86, 070-212 64 55

Karlskrona Mynthandel

Hantverkaregatan 11, 371 35 KARLSKRONA
Tel. 0455-813 73

Rune Larssons Mynthandel

Stora Brogatan 14, Box 98, 503 06 BORÅS
Tel. 033-41 03 15

Lunds Mynthandel

Klostergatan 5, 222 22 LUND
Tel./fax 046-14 43 69

AB Malmö Mynthandel & Vykortsantikvariat

Sven Gunnar Sandberg
Kalendegatan 9, 211 35 MALMÖ
Tel. 040-611 65 44

J. Melin Mynt

Koltrastvägen 23, 370 24 NÄATTRABY
Tel. 0455-155 99

HB Myntinvest Corona

Östra Storgatan 20, 611 34 NYKÖPING
Tel./fax 0155-28 63 25

Mynt & Medaljer HB

Sveavägen 96
Box 195 07, 104 32 STOCKHOLM
Tel./fax 08-673 34 23

Ulf Nordlinds Mynthandel AB

Karlavägen 46
Box 5132, 102 43 STOCKHOLM
Tel. 08-662 62 61, Fax 08-661 62 13

Norrtälje Mynthandel

Nils Ferlins gränd 1
Box 4, 761 21 NORRTÄLJE
Tel. 0176-168 26, Fax 0176-168 56

Pecunia MM HB

Farinvägen 8, 245 33 STAFFANSTORP
Tel./fax 046-25 21 19

J. Pedersen Mynthandel

Norra Strandgatan 30
Box 1320, 251 13 HELSINGBORG
Tel./fax 042-12 25 28

Selins Mynthandel AB

Regeringsgatan 6
Box 16390, 103 27 STOCKHOLM
Tel. 08-411 50 81, Fax 08-411 52 23

Strandbergs Mynthandel

Arsenalsgatan 6
Box 7377, 103 91 STOCKHOLM
Tel. 08-611 01 10, 611 58 20,
Fax 08-611 32 95

Tamco Numismatics

Box 6235, 102 35 STOCKHOLM
Tel. 070-631 58 09

Ticalen Mynthandel

Stureplatsen 3, 411 39 GÖTEBORG
Tel./fax 031-20 81 11

J. Walldén Mynthandel AB

Box 5381, 102 49 STOCKHOLM
Tel. 08-653 48 46, 070-607 65 34

Håkan Westerlund Mynthandel

Vasagatan 42
Box 490, 101 29 STOCKHOLM
Tel. 08-411 08 07, Fax 08-21 21 96

SVERIGES MYNTHANDLARES FÖRENING

Box 19 507, 104 32 Stockholm, Tel. 08-673 34 23, Fax 08-673 34 23

Besök vår hemsida: www.mynt.nu/smf/

The House of Numismatic History in Osnabrueck

Our auctions I29 to I33
October 8 to 12, 2007

CATALOGUE I29: Gold Coins and Medals from Medieval to Modern.
Russian Coins and Medals.

CATALOGUE I30: The de Wit Collection of Medieval Coins. 1.000 years of European Coinage. Part II: Germany, Switzerland, Austria, Bohemia, Moravia, Hungary, Silesia, Poland, Baltic Provinces, Russia and the Golden Horde. The catalogue with extensive comments by the collector is published in English.

CATALOGUE I31: Silver Coins and Medals from Medieval to Modern.
Historic Coin Scales and Weights.

CATALOGUE I32: German Empire Coins since 1871 in Gold and Silver.

CATALOGUE I33: The Friedrich Popken Collection of Greek Bronze Coins. Ancient Coins highlighted by Masterpieces from famous Collections.

Interested in receiving our auction catalogues? Simply contact us by phone at +49 541 96 20 20, by fax at +49 541 96 20 222 or by email at service@kuenker.de. We are looking forward to your inquiry!

Profit from our experience of more than 120
successful auctions – consign your coins and medals!

Call us at +49 541 96 20 20

or send us an email at service@kuenker.de

Your questions will be answered promptly.

Visit us at www.kuenker.com

FRITZ RUDOLF KÜNKER
MÜNZENHANDLUNG

Gutenbergstraße 23 · 49076 Osnabrück · Germany
Tel. +49 (0)541-96 20 20 · Fax +49 (0)541-96 20 222 · E-Mail: service@kuenker.de

KÖNIGREICH SCHWEDEN
Olaf Skötkonung, 994–1021/1022. Pfennig,
Sigtuna. Von großer Seltenheit. Dunkle Patina, vor-
züglich.

KÖNIGREICH DER NIEDERLANDE
Wilhelmina, 1890–1948. 10 Gulden 1892, Utrecht.
Von großer Seltenheit. Nur 61 Exemplare geprägt.
Polierte Platte.

SICILIA
Syrakus. Dekadrachme nach 405 v. Chr., signiert von
Euainetos. Sehr attraktives Exemplar von feinem Stil.
Fast vorzüglich.

ROM, KAISERZEIT
Diocletianus, 284–305. Aureus, Rom. Sehr selten.
Vorzügliches Prachtexemplar.

CARIA
Hidrieus, 351–344 v. Chr., Satrap. Tetradrachme.
Prachtexemplar von feinstem Stil. Vorzüglich.

Myntauktion

FREDAGEN 23 NOVEMBER 2007
PÅ KUNGLIGA MYNTKABINETTET SLOTSBACKEN 6
STOCKHOLM MED START KL. 9.30

*Samling Bonde
på Ericssberg
Del 1*

*Auktionskatalog med avbildningar i färg kan avhämtas i vår lokal
Karlavägen 46, Stockholm till en kostnad av 200:-. Den som önskar erhålla
katalogen per post erlägger 275:-, utanför Sverige 375:-. Betalning vänligen till
vårt PlusGirokonto 25 42 99 -1. Katalogen kommer också att vara utlagd
på vår hemsida www.nordlindsmynt.se ca 20 oktober 2007.*

*Visning kommer att äga rum auktionsveckan i våra lokaler,
måndag-onsdag 19-21 november, 12-18 och torsdagen 22 november på
Kungliga Myntkabinettet 11-17 eller efter överenskommelse.*

Ulf Nordlind Mynthandel AB

Karlavägen 46, Box 5132, 102 43 Stockholm
Tel. 08-662 62 61, Fax 08-661 62 13, info@nordlindsmynt.se